

ФРАНЦЕ
ПРЕШЕРН

Φ

Π

Пройнята волелюбністю й гуманізмом творчість великого словенського поета Франце Прешерна (1800—1849) ознаменувала важливий етап національного відродження та епоху прогресивного романтизму в словенській літературі. Збагативши словенську поезію новими художніми ідеями та формами, Прешерн підняв її до рівня європейських літератур. Ця книжка — найповніше видання віршів Ф. Прешерна на Україні.

ПЕРЛИНИ СВІТОВОЇ ЛІРИКИ

FRANCE
PREŠEREN

ФРАНЦЕ ПРЕШЕРН

ПОЕЗІЇ

Зі словенської

КИЇВ
ВИДАВНИЦТВО ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
«ДНІПРО»
1977

И(Югосл)
П73

*Упорядкування,
вступна стаття і примітки
Віля Гримица* _____

Перекладено за виданням:
France Prešeren. Zbrano delo. Prva knjiga. Državna založba Slovenije. Ljubljana, 1965; France Prešeren. Zbrano delo. Druga knjiga. Državna založba Slovenije. Ljubljana, 1966.

П $\frac{70404-151}{M205(04)-77}$ 146-77

© Видавництво «Дніпро», 1977

НЕТЛІННЕ СЕРЦЕ СЛОВЕНІЇ

Він був людиною. І був, як усі люди. Радів і гнівався, журився і кохав. Заробляв на хліб і клопався щоденними клопотами. Він був, як усі люди. Хіба що душу мав вразливішу, тоншу і чуйнішу. І, мабуть, тому став поетом...

Він був поетом. І був, як усі поети. Вслухався у перезви опівнічних зір і в цютливе зітхання ранкового променя. Мріяв і віршував. Зворушувався бентежною красою батьківщини і дівочою вродою. Він був, як усі поети. Хіба що гостріше відчував красу та біль людини, красу та біль рідного народу. І, мабуть, тому став великим поетом...

Він був великим поетом. І фатально безталанною людиною. Це не кинуло його в обійми чорного розпачу і зневіри. Але безталання переслідувало його впродовж цілого життя. Йому не таланило в службових справах, не таланило в коханні та намірах упорядкувати родинне життя; не таланило з друзями, що передчасно розлучалися з цим світом. Часом навідували його сумніви і щодо вартості власного поетичного доробку. Невдовзі після виходу збірки вибраних поезій Прешерн писав у листі до свого приятеля Станка Враза: «Прихильні читачі скажуть, либонь, про

мої пісні: «Гай-гай, як мало їх вродило, та ще й та мализна така скупа!» А неприхильні — ще й прикрише».

Промовисте спростування сумнівів поета — наше видання Прешернових поезій, тридцять восьме чужомовне (для словенців) видання його вибраних творів! Здійснене через сто тридцять років після появи єдиної прижиттєвої збірки поета, воно переконливо засвідчує неперехідне значення його творчості для словенської культури. Самотній у своїй незбагненній для сучасників величі, гордий у своїй величавій самотності, підноситься він над віковими обширами словенського письменства, мов Триглав над просторами самої Словенії.

Франце Прешерн народився 3 грудня 1800 року в селі, що споконвіку називалося зрозумілою всім слов'янам назвою — Врба, поблизу чарівного Бледського озера. Восьмирічним хлоп'ям, «зваблений жагою знань», Франце Прешерн рушив у світ і відтоді бачив рідне село лише зрідка, під час вакацій та короткочасних наїздів.

Свою освіту малий Франце розпочав у батькового дядька Йозефа Прешерна, капелана невеличкої церковці поблизу містечка Гросупле на південь від Любляни. Протягом року старий Йозеф навчив хлопця читати німецькою й словенською мовами, а наступної осені одвіз у містечко Рибницю, що славалося своєю, заснованою ще в

XIV столітті, семирічною латинською школою. Два класи Рибницької початкової школи меткий хлопець скінчив блискуче, з почесними відзнаками, а до третього пішов уже в Любляні.

1813 року Прешерн стає учнем першого класу Люблянської гімназії, директором якої був тоді перший словенський поет Валентин Водник. Шість років Франце Прешерн був серед кращих учнів гімназії; хлопець багато читав, а в старших класах, склавши належний екзамен, навіть працював домашнім учителем у заможних люблянських родинах.

Наприкінці 1821 року, завершуючи вже другий клас ліцею, юнак приголомшив батьків і старого Йозефа Прешерна, які мріяли про духовний сан для свого улюбленця, несподіваним рішенням податися до Відня по юридичну освіту. Несподіваним той крок був, власне, тільки для батьків, бо сам Франце, очевидно, плекав цю думку вже давно і добре все обміркував: у всякому разі, навіть материні гіркі плачі й нарікання не похитнули його наміру.

До Любляни Прешерн повернувся 1828 року доктором права. З цим новим станом у нього, мабуть, пов'язані були певні сподівання: матеріальної забезпеченості, авторитету в суспільстві і водночас деякої незалежності від влади. Дійсність була мало подібна до юнацьких мрій. Фах, здобутий нелегко і проти волі батьків, не приніс

йому справдження жодного з тих сподівань. З двадцяти років, що їх судилося Прешернові прожити після закінчення університету, вісімнадцять він прослужив конципієнтом, тобто помічником адвоката у приватних юридичних конторах. За цей час він п'ять разів подавав до урядових установ клопотання про дозвіл на самостійну адвокатську практику — і п'ять разів діставав відмову, відверто чи приховано мотивовану його вільнодумством, підозрюваною неояльністю до влади та нехтуванням узвичаєних у лицемірному міщанському середовищі норм поведінки.

Невдало скінчилася й спроба Прешерна стати на державну службу. На догоду матері, що дуже не хотіла бачити сина адвокатом, про яких у народі йшла недобра слава ошуканців і здирників, він надумав був стати суддею і навіть працював деякий час практикантом без грошової винагороди у фінансовій прокуратурі. Не діставши за два роки ані платні, ані посади, він втратив будь-які надії на державну службу і вийшов у відставку. Можна собі уявити, як вражали людську гідність Прешерна всі ті кривди. Але вони ще й прирікали його на матеріальну скруту, що давало йому часом привід сумніватися в правильності обраного шляху, в тому, чи варто було взагалі рушати колись у світ по науку. Недаремно в одному з сонетів циклу «Сонети недолі» він порівнює

свій юнацький потяг до знань з «брехливою змією», ідеалізує втрачену ним можливість щасливо прожити життя в рідному селі, під батьківською стріхою, одружившись з доброю, працюючою землячкою.

1846 року уряд ухвалив відкрити кілька нових адвокатур у провінції, зокрема, в містах Крані та Постойні, і Прешерн негайно подав шосте клопотання, яке нарешті було задоволене. Так, за два роки до смерті, Ф. Прешерн, якого непомітно вже підточувала невидужна хвороба, переселився з Любляни до Краня і відкрив там власну адвокатську контору.

Рік самостійної адвокатської праці в Крані дещо змінив у добробуті Прешерна: непогано заробляючи, він зумів за цей час повернути близько сотні гульденів боргу, позичених на переселення та влаштування нового житла й контори. Проте другого року його матеріальний стан знову погіршився, до чого спричинилося, звичайно, не те, що він, як і раніше, полюбляв посидіти з приятелями за келихом вина в гамірному шинку, який правив тоді і за клуб, і за кіно; не те, що обдаровував усім, що мав, кранських дітлахів і не проминав жодного старця, а скоріше те, що брав зі своїх незаможних клієнтів сміховинно низькі гонорари, відмовляючись водночас від справ заможніших городян, котрі часто шукали в адвоката підтримки своїх зазіхань на чужі статки.

Крім того, набачившись за два десятиріччя юридичної практики, в яку скруту часом заходили бідолашні позивачі, коли починали правуватися, дивакуватий адвокат, замість лупити грошки з клієнтів, пайбільше зусиль докладав до того, щоб розвести їх мирно, а коли йому в тім не щастило,— навіть виставляв за поріг, відмовляючись вести справу.

Зрозуміло, що така «дивна», як на обивателя, поведінка адвоката не могла сприяти покращанню його добробуту, і перед ним дедалі моторошніше розверзалася чорна прірва нестатків. А невблаганна хвороба не полишала надій на несподівані зміни, на якесь непередбачене чудо. У гнітючій самотині, якої не могла розвіяти єдина близька йому в чужому Крані людина, його старша сестра і господиня, буркотлива невдаха Катра, в страшних тілесних муках, спричинених тяжкою хворобою, в розпачливих нестатках, що роз'їдали душу, згасало життя великого словенця. У спогадах про батька Прешернова донька Ернестина наводила моторошні подробиці гнітючої безутішності, в якій помирав поет: похмурі, наче необжиті покої, незугарні важкі меблі, старі чоботи, єдиний талер, що лишився в хаті, нарікання старої Катри на те, що немає шматка хліба, щоб дати дітям...

І все-таки в цій безрадісній атмосфері, після тривалої й глибокої депресії, Прешерна знову

пойняла непогамовна жага життя. Самого себе, сестру Катру і свою дружину в цивільному шлюбі Ану Єловшек, яка приїздила з дітьми перевідати хворого, він запевняє в тім, що неодмінно одужає, працюватиме, писатиме... Але ніхто не спроможний був подати йому допомогу. 8 лютого 1849 року Прешерна не стало.

Обіймаючи нині уявним поглядом життя поета, неважко помітити, що в своїй зовнішній частині воно було доволі скупе на яскраві, визначальні події. Друге, що впадає в око,— це ганебна незначність офіційного суспільного становища цієї високообдарованої людини,— ганебна передусім для самого тогочасного суспільства. Перше перебувало в разючій розбіжності з надзвичайною інтенсивністю внутрішнього, духовного життя поета, друге — з неповторністю творчого й громадянського подвигу, що на століття поставив цю людину на чолі словенської нації в процесі самотвердження її в рамках європейської культури, європейського духовного життя.

Велич Прешерна-поета, справжню вартість його творчого доробку неможливо цілковито збагнути без розуміння поетової ролі в історії розвитку словенської духовної культури.

Важливо згадати, що починаючи ще з VIII ст., коли вони підпали під владу германського

племені франків, словенці в усіх наступних державних утвореннях аж до 1918 року зазнавали безоглядного германізаторства. Відчуженню народу від рідної мови й культури великою мірою сприяло також обернення словенців у християнство (VIII—IX ст.) з його спершу латиномовним, а пізніше німецькомовним богослужінням.

Справедливість, однак, вимагає зазначити, що і найжорстокіші хвилі германізаторства, мов об камінні береги, розбивалися об глибинну самосвідомість головної маси народу. Саме ця головна маса гнобленого і неосвіченого словенського народу була й лишалася вірним скарбничим рідної мови й успадкованої народної культури. Тож і не дивно, що й за умов суцільного германізаторства з глибин народних у всі часи пробивалися чисті джерела, які жили в людях шану до рідного слова; що саме з народу, з глибинних, питомо словенських теренів виходили найсвідоміші його представники, котрі ставали найталановитішими вченими, літераторами, будителями й просвітителями.

Поява першої друкованої книги словенською мовою, виданої 1550 року «словенським Лютером» Пріможем Трубарем (1508—1586), а також першого повного словенського перекладу біблії, здійсненого 1584 року Юрієм Далматином (1547—1589), першої граматики словенської мови (1584), написаної (щоправда, латиною) Адамом

Бохоричем (1520—1598), першого альманаху словенської світської поезії «Pisanice» («Писанки»), заснованого 1779 року Феліксом Девом (1732—1786), творча діяльність Валентина Водника (1758—1819), якого називають «батьком словенської поезії», й Антона Томажа Лінхарта (1756—1795), автора двох п'єс — («Жупанова Міцка» і «Радісний день, або Матічек жениться») — своєрідних переробок комедій Й. Ріхтера та Бомарше, — ці етапні для розвитку словенської культури події мали, кожна в свій час і по-своєму, велике значення, але були все-таки лише поодинокими острівцями в морі вихованої віками байдужості до рідного слова, в морі німецької стихії, що панувала і в повсякденному житті, і в школі, і в церкві. Для рішучих змін у свідомості ширших верств народу, у ролі словенської літератури й культури в житті нації потрібні були передусім нові, демократичніші, революційніші обставини. Вони виникли аж у першій третині XIX століття внаслідок хай і короткочасного панування Наполеона в так званих іллірійських провінціях, коли він звільнив словенських селян від деяких феодальних обов'язків, а надто внаслідок липневої французької революції 1830 року та її відлуння по всій Європі. Проте самих умов було не досить. Потрібна була ще поява в цих нових умовах непересічної людини, справжнього генія, творчого велетня, що взяв би на себе

непідсильний звичайній людині тягар незвичайності, невтомності, невідступності, тягар самозречення, дивовижної мужності.

Такою людиною став великий Франце Прешерн. Його подвиг і нині, по ста п'ятдесяти роках, сприймається як диво. Але не можна забувати, в яких умовах його dokonano. Поетові доводилося вести боротьбу водночас на кількох напрямках. І передусім — проти реальних наслідків германізаторства у суспільному житті. Адже то були похмурі часи, коли по містах словенською мовою розмовляли тільки служниці та наймити, коли мовою адміністрації була виключно німецька, коли нечисленні сильні духом і обдаровані словенці, пориваючи з селом, щоб дістати освіту, зникали потім здебільшого у чужинському світі; коли, власне, і найсвідомішим представникам словенського народу, які хотіли б стверджувати в літературі рідне слово, просто не було де це робити. Єдиним притулком словенської і зокрема Прешернової музи в цей час був німецький тижневик «Illyrisches Blatt» (літературний додаток до офіційної німецької газети в Любляні «Laibacher Zeitung»), що часом друкував і словенські поезії, а також другий в історії словенської культури альманах «Kranjska čbelica» («Кранська бджілка»), чотири книжки якого вийшли відповідно 1830, 1831, 1832 і 1834 року, а п'ята — аж 1848 року.

Жодної зброї і жодних засобів для ведення цієї своєї боротьби, окрім власної поезії, Прешерн, звісно, не мав. Зате користувався нею бездоганно, і кожна його поезія на будь-яку тему, образно кажучи, вивалювала брилу по брилі з німецького муру, яким обнесено було словенський народ.

Серйозну тривогу і цілком обгрунтоване невдоволення Прешерпа, а також Матії Чопа, глибокоерудованого та обдарованого поетового однодумця, приятеля і земляка, викликала ідейно-художня немічність, безнадійна провінційність переважної більшості тогочасної загалом нечисленної словенської поезії. Частина тих псевдопоетів, здебільшого з числа провінційних священиків, взагалі була переконана в шкідливості будь-якої поезії, крім релігійної, тобто церковно-прикладної. Найбільше обурення і навіть жах у таких людей викликала поезія інтимно-любовного змісту або й просто суб'єктивного, заглибленого в душевні порухи характеру.

Друга частина Прешернових поетичних антиподів сповідувала ідею поезії утилітарної, поезії «зрозумілої й потрібної» передусім звичайному неосвіченому селянинові, «покірному хліборобові», за офіційною австро-угорською фразеологією. Прешерн і Чоп рішуче стали до боротьби проти цієї недолугої подоби художньої творчості. Зокрема Прешерн надзвичайно дотепно дав відсіч реакційним спробам затримати розвиток словен-

ської мови й літератури на рівні безнадійного провінціалізму в своїй блискучій сатирі «Нове писарювання», складеній у формі діалогу поміж дотепним, іронічним Учнем і його солідним, але тупим Учителем. Особливо промовистий кінець цього діалогу:

УЧИТЕЛЬ

Оспівуй те, що треба в кожній хаті,
Що для худоби треба чи у полі,
Все, що господарю корисно знати.

УЧЕНЬ

Спасибі, вчителю, на твою волю,
У віршах стану я селян навчати,
Як краще підгортати бараболю,
Мишей труїти, гусінь оббирати,
З голів вошивих виганяти гниди
І вівці від корости лікувати.

УЧИТЕЛЬ

О! Коли так ти станеш віршувати,
Вік золотий для наших муз надійде! *

Цю боротьбу Прешерна й Чопа, справжніх творців, людей, добре обізнаних з найсучаснішими європейськими ідейними й художніми змаганнями, значно ускладнювало і обтяжувало те, що їхніх ідейних супротивників підтримували й за-

* Віршовані цитати в передмові, під якими не вказане прізвище перекладача, подаються в перекладі В. Гримича. (Прим. ред.)

охочували часом люди надзвичайно впливові, наділені великою владою. Справжнім «злим генієм» Прешерна і всієї словенської літератури був, зокрема, Ёрней (або як у нас звикли передавати його ім'я — Варфоломій) Копитар — словенець за національністю, видатний славіст-мовознавець. Переїхавши до Відня, Копитар став вірним і переконаним слугою меттерніхівського режиму. Йому було довірено цензурування всієї друкованої продукції слов'янськими мовами в Австрійській імперії. У ставленні до словенської мови на початку своєї діяльності Копитар виходив з доречних міркувань про те, що справжню, незіпсовану словенську мову слід шукати в словенському селі. Його міркування уподобали безталанні глибоко провінційні віршоскладателі, які не мали ані найменшого уявлення про справжню поезію та про європейський рівень художньої творчості. Дивного в тім не було нічого. Дивніше було те, що сам Копитар, який, безперечно, був обізнаний з європейськими літературними подіями, опирався розвиткові й удосконаленню словенської мови й літератури, заважав їхньому наближенню до європейських стандартів. У сонеті «На люди виніс Апеллес картину...» Прешерн категорично заперечив право Копитара втручатися в справи поетичної творчості, що в ній він, на думку автора вірша, геть не розуміється. Дісталось Копитареві також у німецько-

мовному сонеті «Либонь, ви чули...» та в кількох епіграмах.

Чималих зусиль Прешернові коштувала і його боротьба проти деяких тенденцій так званого «іллїризму», суспільно-політичного й культурного руху хорватів у 30—40-х роках XIX сторіччя, що мав на меті всебічне згуртування південно-західних слов'ян. Зрозуміла річ, Прешерн не мав і не міг мати жодних заперечень проти цього руху, який ще називають хорватським відродженням. Однак він повставав проти тієї загрози власній рідній мові й культурі, що випливала з окремих пунктів загальної програми цього руху. Річ у тім, що з метою згаданої вище консолідації вожді іллїризму, передусім Людевіт Гай, пропонували сербам, хорватам і словенцям зректися власної національності й визнати мовою науки та художньої літератури створену діячами іллїризму еклектичну мішанипу з кількох слов'янських мов.

Ф. Прешерн добре розумів потребу згуртування слов'ян в умовах реальної німецько-мадярської загрози, але він правильно бачив порятунок не в тому, щоб зрікатися рідної мови, не в тому, щоб відмовляти їй у праві на розвиток, розквіт, удосконалення й універсалізацію, а в такому природному зближенні націй, котре кожній з них полишало б можливість дальшого духовного розвитку. Можна сказати, що ідеї Прешерна най-

ближчі до нинішнього федеративного устрою сербів, хорватів, словенців і македонців у соціалістичній Югославії.

Заслуги Прешерна в справі оборони словенської літературної мови й розвитку рідної літератури неоціненні. Вони склали б гідну шану людині, яка поза тим навіть не зробила б нічого більше. А для Прешерна — це лише додаткова риса його генія. Прешерн великий передусім як поет, і правдиву картину його величі може дати тільки ознайомлення з його творчістю.

На перший погляд Прешерн — поет інтимно-ліричний, поет кохання, любові до жінки. Справді, кохання (здебільшого позбавлене взаємності, непочуте, незбагнуте) — центральна тема Прешернової поезії. В наш час, у нашому суспільстві це може видатися певним звуженням параметрів творчості. Проте півтори сотні років тому, в безправній та бездуховній австрійській провінції, якою була тогочасна Словенія, тема кохання до жінки, навпаки, справляла враження широти й незалежності, навіть прогресивності поглядів на життя і творчість. Для того, щоб звернутися до цієї теми, потрібна була чимала відвага, адже доводилося заходити в конфлікт не лише з установленими смаками нечисленної громади читачів, а і з сильними світу тодішнього — володарями церкви, що мали себе за охоронців суспільної моралі, з цензурою тощо.

Втім, попри всю несподіваність, свіжість, привабливість цієї нової теми словенської поезії, попри все її переважання в творчості Прешерна, вона не була для поета єдиною. Любов до батьківщини, конфлікт з дійсністю, проблема покликання і ролі митця в суспільстві, визначальними чинниками якого були всевладний реакційний абсолютизм та бездуховність міщанського середовища,— ось принаймні ще три стрижневі теми, які (разом з першою) роблять Прешернову творчість неповторним явищем тогочасного літературного життя.

Найкраще підтверджує цю думку найвизначніший твір Прешерна, його «Вінок сонетів». Народжений з великого кохання до люблянської панночки Юлії Пріміцової, цей поетичний шедевр увічнив не тільки ім'я Прешернової коханої, записане акростихом у магістралі — головному сонетові «Вінка», не тільки ім'я його автора, але й почуття поетової синівської відданості батьківщині. В окремих сонетах «Вінок» перейнятий таким високим патріотичним чуттям, такою високою громадянською напругою, що може правити за зразок суспільно-політичної поезії.

Справді, хіба може бути виразніша — принаймні на той час — громадянська тональність, аніж у першому терцеті восьмого сонета:

Минули дні звитяги бойової,
І, глухом приспані ще на зорі,
Гучні навек замовкли піснярі.

(Переклад Д. Паламарчука)

І чи може бути виразніша інтимність, аніж
у першому терцеті десятого сонета:

Мені ж твоє світило сонце вроди,
Я милувався поглядом твоїм,
І цвіт чуття розкрився за погоди.

(Переклад Д. Паламарчука)

А в дев'ятому сонеті свого «Вінка» Прешерн демонструє просто-таки дивовижний сплав обох високих, шляхетних чуттів: кохання — й любові до батьківщини:

...Любовні ж сльози лив я водночас
І за вітчизною, і за тобою:

Болих мені, що в дні незгод, розбою
Словенці матері зреклися враз,
Що суджена ти не моя, що вгас
Мій промінець надії нетривкої.

І прагну я, щоб з іменем твоїм
Й моє разом прославилось в пісні,
Яка б служила зброєю вітчизні,
Словенців розбудила б і в наш дім
Вернула мир...

(Переклад Д. Паламарчука)

Через три роки після «Вінка сонетів» Прешерн створює ліро-епічну поему «Хрещення на Савиці»,

яка розповідає про криваві події VIII ст. н. е., пов'язані з хрещенням словенців та намаганнями остаточно помітити їх. У «Вступі» до поеми автор змальовує останню ніч оборонців старої віри, останніх прихильників слов'янської богині Живи, оточених у Бохінському замку «на сивій скелі». Півроку тривала виснажлива облога. Ця остання ніч тривожна і жаска. Розпач і надія переплелися в серцях кожного з оборонців фортеці. Ватажок поган, молодий Чртомир зважується на ризикований маневр: буряної ночі він сподівається пробитися крізь табір ворогів і вивести своїх людей у довколишні ліси.

Я кличу за собою вас, відважні,
Що перед ворогом не схилять шиї...—

так звертається він до своїх товаришів по зброї, і жоден з оборонців фортеці не відмовляється від тієї відчайдушної спроби.

Ніч не така страшна в могилі чорній,
Як рабства дні під сонцем осяйним! —

виголошує Чртомир в останню мить перед боєм. Це гасло відваги й рішучості, надихнувши на битву оборонців фортеці, не вмерло назавжди. Через сто років після створення Прешернової поеми воно, як писав колишній керівник Визвольного Фронту Словенії, довгорічний президент Словенської академії наук і мистецтв Йосип

Відмар, стало гаслом словенських патріотів, що боролися під час другої світової війни проти фашистських загарбників.

Ще виразніше й потужніше свої щирі патріотичні почуття висловив Прешерн у славетній «Заздоровниці», врочистому славоспіві на честь рідного краю й народу. Максимальна влучність, майже афористичність вислову кожної думки цього неповторного навіть для самого Прешерна твору, обертають його на своєрідну соціальну, національну й інтернаціональну програму словенського народу на багато десятиріч уперед. З мудрістю державного діяча, що владний був зазирнути в прийдешнє, проказує поет останні рядки «Заздоровниці»:

Ми в братньому союзі
Для щастя, радості й добра.
(Переклад Р. Лубківського)

Уся «Заздоровниця» від першого до останнього рядка пройнята найщирішим патріотичним почуттям. Але розуміючи, що справжнього щастя народ може досягти лише в єдності з іншими народами, поет піднімається до вселюдського, інтернаціонального почуття. І проголошує немов на весь світ:

Хай всі живуть народи,
Що прагнуть сонячного дня.
Ми діждемося згоди,

І щезнуть чвари та гризня,
Щоб дзвенів
Братній спів
З-поза кордонів-рубежів.
(Переклад Р. Лубківського)

Але центральний мотив Прешернової поезії — це все-таки мотив кохання і жінки в коханні, коли жаданої та омріяної, коли близької й доступної, коли відданої та вірної, коли зрадливої й підступної. Цей інтимний струмінь представлений в його творчості багатократно і багатогранно. Поет закохувався, страждав, розчаровувався або діставав відмову і, оскільки був поетом, виливав щоразу свою радість, а здебільшого тугу, зажуру, обурення чи інші почуття, в рядках поезій. Важливо тут відзначити, що в усій поезії Ф. Прешерна, а надто в його любовній ліриці, надзвичайно відчутний автобіографічний елемент. У поета, як твердять дослідники, немає жодного рядка, не пов'язаного з якимись реальними фактами, подіями його життя чи то з настроями, спричиненими тими подіями.

Характерною рисою любовної поезії Прешерна першого періоду його творчості є, однак, певна вторинність, опосередкованість почувань. Поет ніби не наважується поділитися з читачем своїм реальним почуттям, а намагається розповісти про нього ніби натяками, інакомовно, вдягаючи власні чуття в чужі шати, прирікаючи їх на безосо-

бовість. Балада «Водяник», поезії «Дівчатам», «Звіздарям», «Доньчина порада», «Євресчка» тощо, попри всю свою свіжу оригінальність (адже досі нічого подібного в словенській літературі не існувало), попри всю свою грайливу щирість, пустотливу дотепність і формальну вишуканість, ще далекі від безпосереднього самовираження поета.

Тільки в поезії «Прощання з юністю», такій не схожій на попередні, вперше виразно проступають елементи щирої, зворушливої, пристрасної поетової сповіді (а водночас і перші елементи критики тогочасного суспільного устрою). «Прощання з юністю» — наслідок серйозного конфлікту з дійсністю, наслідок прикрої розбіжності між чистими юнацькими сподіваннями і жорстокою правдою буття, головним законом якого є: «Людина стільки варта, скільки заплатити здатна». Несподіваність появи «Прощання з юністю» серед цілої низки веселих поезій на теми кохання очевидна, і пояснити її можна тільки прикрими життєвими обставинами, що характеризували перший рік поетової самостійної праці після навчання.

Похмурий настрій, зумовлений тими життєвими обставинами, тривав, очевидно, недовго. Бо слідом за «Прощанням...» знову з'являються схожі на попередні жартівливі твори поезії «Правник», «Ротаревим дівчатам», «Школяр», «Рекрутська»,

балада «Тур'яцька Розамунда», з'являються перші сонети й перші сатиричні поезії («Нове писарювання», епіграми, «Жартівливі сонети»), якими поет обстоює своє уявлення про шляхи й потреби розвитку словенської мови й літератури. Створені в цей же час (1830—1832) «Сонети кохання», дарма що писані від першої особи, не набагато сильніші за інтенсивністю висловленого в них почуття від усієї групи поезій, створених після «Прощання з юністю».

Тим несподіванішою є висока емоційна напруга створених 1832 року «Сонетів недолі». Цей цикл — справжній зойк душі, справжній вибух емоцій, знов-таки спричинений якимись прикритими, драматичними обставинами життя поета, що про них можна тільки здогадуватися. «Сонети недолі» — одна з найбільших загадок Прешерна. Загадкові вони і тим, що ніколи, очевидно, не будуть встановлені життєві події, які зумовили їхню появу, загадкові й тим, що поет ніколи не публікував циклу в його первісному варіанті, коли на чолі його стояв інший сонет, написаний у прикро трагічному ключі, що надавало іншої, ніж тепер, тональності цілому циклові. До речі, викресливши з поданого до друку рукопису колишній перший сонет, поет одночасно викреслив і назву циклу. Отже, у всіх посмертних виданнях цикл називається «Сонетами недолі» тільки за традицією, або точніше — за інерцією.

Не маючи змоги розв'язати таємницю «Сонетів недолі», звернімо увагу на інший аспект. Слідом за «Прощанням з юністю» «Сонети недолі» — друга і ще вища за інтенсивністю почуття вершина Прешернової поезії першого (до «Вінка сонетів») періоду його творчості. Знаменно, що й цього разу емоційний вибух породжений не суто любовними почуваннями, а конфліктом з дійсністю. Це може бути свідченням того, що досі поет не зажив був такого великого кохання, котре пересилило б його земні турботи і страждання. І все-таки «Сонети недолі» народилися на порозі великого поетового кохання до Юлії Пріміцової. Порівняння мовностилістичних ознак віршів того періоду дає підстави твердити, що за силою почуття найближче до «Сонетів недолі» стоїть Прешернів шедевр — «Вінок сонетів» (створений 1833, опублікований 1834 року), але «коефіцієнт емоційної інтенсивності» доволі високий і в «Газелях», ба навіть і в «Першому коханні», — це може бути непрямым свідченням того, що й вони адресовані Юлії. В усякому разі, саме «Перше кохання» та «Газелі» сприймаються як органічні попередники «Вінка...».

«Вінок сонетів» для Прешерна — те саме, що для Сервантеса «Дон-Кіхот», для Гете — «Фауст», для Грибоєдова — «Горе з розуму», для Котляревського — «Енеїда». Це — поетичний шедевр, яких мало в історії світової літератури. Масштаби його

художньої довершеності й емоційної напруги прямо пропорційні силі та глибині Прешернового почуття до коханої. Його любов була така висока, така щира й піднесена, що для її оспівання поетові здалося мало не тільки звичайного вірша чи циклу поезій, а й цілої поеми. І він обирає найскладнішу в історії поезії форму — вінок з п'ятнадцяти сонетів, поєднаних між собою ідейно, сюжетно та формально, — і поєднаних не в механічній послідовності, а так, що кожен останній рядок попереднього сонета є водночас першим рядком наступного сонета, а всі початкові й прикінцеві рядки чотирнадцяти сонетів складають заключний, головний сонет вінка — магістрал, окрасою якого є акростих — посвята коханий поета «Пріміцовій Юлії».

Поетичний шедевр не навернув Юлії до Прешерна, — навпаки, його публікація прискорила розв'язку. Вона викликала таке невдоволення та обурення в домі Пріміцових, що в наступні роки поет написав кілька сонетів, намагаючись ними якось згладити прикре враження від свого публічного освідчення зарученій з іншим дівчині. Ту саму мету переслідував Прешерн і в кількох поезіях, написаних німецькою мовою. Йдеться передусім про цикл сонетів «Уподіблення кохання», а також про сонети «Чому її, — вас може здивувати...» і «Не схожий він нітрохи на поета...».

Німецькомовні поезії Прешерна — цікавий компонент його творчої спадщини загалом. На одностайну думку прешернознавців, поет радо писав і поезії німецькою мовою, а готуючи до видання свій славетний збірник, мав намір вмістити в ньому так званий «Додаток з німецьких і понімчених поезій». Про серйозність цього наміру свідчить той факт, що цензурний рукопис Прешернової збірки поезій, котрий зберігається в бібліотеці Національного музею Любляни, містить вісімнадцять поезій, що й складали згаданий додаток. В якийсь момент поет відмовився від свого наміру. Історія не зберегла особистих висловлювань Прешерна щодо причин такого рішення, але цілком переконливим здається свідчення Прешернового сучасника, редактора «Селянської та ремісницької газети» Янеза Блайвайса, про те, що поет врешті-решт здався на намовляння приятелів видати окремо словенські поезії, а згодом, знов-таки окремим виданням, — усе створене ним німецькою мовою.

Чималу вагу в творчому доробкові Прешерна мають поезії, що так чи інакше торкаються проблеми покликання поета, його ролі в суспільстві. По-різному трактує цю тему Прешерн у таких поезіях, як «Пам'яті Валентина Водника», «Органіст», «Нетлінне серце», «Поетові», у «Глосі», «Газелях» (7), «Сонетах любові» (1, 5), «Вінку сонетів» та в німецькомовних поезіях «Нарікання

співця», «Юній поетесі» тощо. З прикрістю говорить поет про байдужість суспільства, заклопотаного дріб'язковими інтересами, гонитвою за примарним багатством, про байдужість до високої поезії, до долі співця. Втім — не тільки з прикрістю, але й з гордістю за жертовність поета, ладного безкорисливо нести в душі «пекло і рай» з вірою в те, що пісні житимуть і в прийдешніх поколіннях, що не згасне жар його нетлінного серця.

Справдилося поетове пророцтво, справдилися його сподівання. Рамки сторіччя виявилися затісними для його палкого слова. І в другому сторіччі воно таке саме дзвінке, живе й дуже, яке було при народженні. Ба навіть дзвінкіше, живіше й потужніше, бо сягає далеко за колишні, природні для нього межі.

На Україні Ф. Прешерна почали перекладати наприкінці ХІХ ст. Майже водночас 1897 року у львівській «Зорі» та виданому в Петербурзі альманасі «Складка» з'явилися перші дві його поезії українською мовою. «Зоря» вмістила перший сонет з писаного німецькою мовою циклу «Нарікання співця», перекладений Павлом Грабовським. У повній злагоді зі своїми перекладацькими засадами, що про них він писав колись у листі до Б. Грінченка («В кожному творі для

мене мають вагу головна думка та загальний характер, дрібниці мені — ніщо, бо я не антикварій...»), П. Грабовський дуже вільно переклав цю поезію, обернувши до того ж сонет на чотири звичайні катрени. Відступи П. Грабовського від першотвору були вимушені: щиро кохаючись у перекладі, він здебільшого не мав у своєму сибірському засланні ані оригіналів, ані потрібних словників. Хибний, як на сучасну теорію перекладу, принцип якраз і помстився на поетові цього разу, бо в українському варіанті згублено головну думку оригіналу: цим сонетом Прешерн просив вибачити йому те, що в своєму віршуванні він часом удається до передньої йому, тобто німецької мови.

Удруге П. Грабовський звернувся до поезії Ф. Прешерна 1906 року, опублікувавши в XXXIV томі «Літературно-наукового вісника» під назвою «Пройшли, пройшли ви, молоденькі літа» знов-таки досить вільний переклад перших трьох (з п'яти!) восьмивіршів «Прощання з юністю». Цю поезію П. Грабовський переклав, очевидно, з російського тексту, опублікованого у виданому 1871 року збірнику М. Гербеля «Поезія слов'ян». Крім текстових збігів, це засвідчує, хоча й не прямо, згадка в листі до Б. Грінченка від 29 жовтня 1897 року про те, що П. Грабовському пощастило придбати в Якутську «Поезію слов'ян».

Другий ініціатор перекладів Ф. Прешерна українською мовою був видатний російський учений і перекладач академік Ф. Корш. 1897 року в альманасі «Складка» за підписом Хв. Корж він опублікував переклад сонета «Позверху сонця скрізь по небі...», додавши до нього коротку біографічну довідку про словенського поета. Переклад Ф. Корша — дуже точний, що й не дивно, адже він спеціально вивчав у Відні словенську мову.

Ще раніше, 1887 року, у власному, писаному українською мовою, сонеті «Чи подоба річ писати українські сонети? Одказ, кому треба» Ф. Корш жартома звів великого словенця з Т. Шевченком. В цьому дотепному вірші автор обстоює право української мови на «високу» поезію.

Наступний важливий етап ознайомлення українських читачів з творчістю Ф. Прешерна пов'язаний з ім'ям відомого свого часу українського письменника Сильвестра Яричевського (1871—1918). Скінчивши 1901 року Віденський університет і діставши призначення на посаду викладача української мови й літератури у II гімназії міста Перемишля, С. Яричевський вже наступного року як додаток до річного звіту гімназії видає власну розвідку «Франц Прешерн, найбільший словенський поет. Його життя і твори».

Свою працю С. Яричевський починає стислим оглядом словенської історії й писемності від давніх-давен до сучасних йому подій і фактів літератури. Другий розділ містить життєпис поета, а в третьому автор подає огляд творчості Ф. Прешерна, ілюстрований власними перекладами кращих поезій словенського генія. Загалом у книжці вміщено майже триста поетичних рядків, перекладених С. Яричевським. Тепер більшість цих перекладів має хіба що історико-літературне значення, проте свого часу розвідка С. Яричевського разом з його перекладами дістала позитивну оцінку в нас на Україні і в Словенії. В. Гнатюк писав, зокрема, в «Літературно-науковому віснику»: «Для нас має розвідка д. Яричевського інтерес особливо тому, що познайомлює нас бодай з одним представником словінської літератури, яка в нас — як і інші полуднево-слов'янські літератури — зовсім не знана».

У Словенії праця С. Яричевського викликала помітне зацікавлення. У часописах «Ljubljanski zvon» та «Slovan» того самого року опубліковано дві позитивні рецензії відомого словенського поета Антона Ашкерця та літератора Йосипа Вестера.

Після С. Яричевського у справі перекладання Ф. Прешерна українською мовою настає тривала пауза. Лише 1968 року до творчості великого

словенця звертається видатний український радянський поет Андрій Малишко, якому належить ціла низка перекладів з Прешерна.

1972 року в збірці «Співець» (Із світової поезії кінця XVIII — першої половини XIX сторіччя) в перекладі Д. Паламарчука опубліковано найвидатніший витвір Прешернового генія — «Вінок сонетів».

Нинішня збірка — найповніше видання поезій великого словенця українською мовою.

Століття тому, по багатьох роках байдужості, прикрого нерозуміння, а часом і умисного ігнорування, словенці вже знали, що вони здобули з Прешеровими поезіями і що вони втратили в його особі. Нині словенці знають це ще краще. Немов правдивий чарівник, Прешерн в одну мить обернув німецьке й недолуге доти словенське віршоскладання на поезію, що дорівнювала найвищим європейським зразкам. Нелюдським зусиллям розірвавши кайдани провінційності й консервативності тогочасного словенського буття, він став в один ряд з такими його сучасниками, як Пушкін, Шевченко, Міцкевич, Гюго.

Тому таке глибоке розуміння знайшли і знаходять нині в серцях словенців та всіх інших народів слова видатного словенського літератора

Йосипа Стрітаря, записані ним у передмові до першого посмертного видання поезій Прешерна 1866 року: «Коли б усі народи покликали до судного столу розповісти, як вони поряdkували з наданими їм талантами, як, кожен у свій спосіб, прислужилися до світової людської цивілізації, маленький словенський народ без остраху міг би показатися серед інших з невеличкою книжкою, що має назву «Прешернові поезії».

Віль Гримич

ΠΟΕΣΙΙ

* * *

*Те, чим я жив,— надію й страх —
Пустив блукати по світах,
І в серці порожньо: волю
Вернути страх, а з ним — надію.*

ПІСНІ

СТРУНАМ

Озовіться, струни любі,
Стиха, пісне, затужи,
Та про біль, про серця згубу
Ти жорстокій розкажи:

Що марнію од страждання,
Що згасає промінь віч,
Що, народжені коханням,
Сльози ллю і день і ніч;

Що за милою зітхає,
Тужить серденько дарма
І веселоців не знає,
А про щастя — й слів нема;

Що кохана мрія кличе,
Де б я в світі не ходив,
Що її прегарне личко
В серці я ношу завжди;

Що й самі ви, струни, згодні
Йй бриніти, мов потік,

Як не зглянеться ж сьогодні —
Ви замовкнете навік!

Інші скарги в наріканні
Понесіте їй, молю,
Щоб те серденько в коханні
Подобрішало з жалю!

ДІВЧАТАМ

Падала манна небесна
Ізраїльтянам в дорозі —
Тільки зникала, чудесна,
Якщо не вжита по змозі.

Гарно виблискують роси
За прохолодного ранку,—
Сонце проміннями скосить,
Висушить їх до останку.

Цвіт зачарований ружі
Гарний за раннього літа,—
Виблиснуть блискавки дужі,
Врода спаде розмаїта.

Ружа, роса, а чи манна —
Ваша то юність, дівчата!
Тіпся любов'ю, кохана,
Доки цвіте твоя знада.

Горда своєю красою,
Будеш не вік чарувати —
Добре ж пильнуй, щоб старою
Ти не лишилася в хаті!

ПІД ВІКНОМ

Місяць сяє,
Ніч минає —
Пізній час годинник б'є.
Злий набуток —
Серця смуток —
Мені спати не дає.

Ти, кохана,—
Серця рана,
Ой не маєш ти жалю!
Серце раниш,
З дому маниш,—
Через тебе я не сплю.

Ти єдина
Щохвилини
Перед зором постаєш,
Серце грає
І зітхає,
Бідне серденько моє!

В пізню пору
Тільки зорі
Нас побачать при вікні —

Покажися,
Усміхнися,
Чи гордуєш, а чи ні?

Дай надії
Молодії —
Знак хоча б мені подай!
Ніч минає,
Тінь зникає,
Що ж я вдію, сирота?

Гляньте в хату
До дівчати,
Зорі, та мені скажіть:
Спить — не чує
Чи глузує,
Інший в неї у душі?

Як спочила
Моя мила,—
Хай здорова устає;
Як, на згубу,
Когось любить,—
Горе це мене уб'є!

БЛАГАННЯ

Що ж, на інших поглядай,
Боронить не в силі,—
Тільки й на мені спиняй
Оченята милі.

Хилять голови в саду
Ружі біля хати,
Перестали, на біду,
Птиці щебетати,

Навіть бджілки золоті
Не бринять, понурі,
Жваві рибки у воді
Всі стоять в зажурі.

Так печаль оповива
Все живе на світі,
Коли сонечко, бува,
Довго нам не світить.

Та не більше квіту є,
І пташок у хорі,
І не більш роїв снує,
А чи риби в морі,

Аніж тих думок моїх,
Що не сплять з кохання,
Щоб піснями солов'їв
Злинуть на світанні!

Не злетять пісні мої,
Бо не здіймуть крила,
Як не сятимуть їм
Твої очі милі.

Щоб пісень весняний цвіт
Холодам не скути,
Щоб тобі прийдешніх літ
Славою сягнути,—

Хоч поглянь на мене ти,
Як любить не хочеш;
Наче промінь золотий,
Сяють твої очі!

КУДИ?

Коли, в тривозі, хочу йти,
Питають друзі: ти куди?

Спитайте хмарку в небесах
Чи хвиль спитайте на морях,

Коли їх вітер грозовий
Жене у простір світовий.

Вони не знають: і мене
Куди — не знаю, сум жене.

Одне лиш знаю, на біду:
До милої — не підійду,

І вся земля мені — тюрма,
І горя збутися — дарма!

НА ПРОЩАННЯ

Чом ховаєш погляд свій,
Одвертаєш личко миле?
Хоч одне промов од сили:
Прощавай, бо ти не мій.

Руку дай лишень, молю,
Дай на дружнє розставання.
Сліз нема в цю мить прощання,
Ні докорів, ні жалю.

Я не скаржуся, о ні,
Бо ж із радістю не знався,
Як тужив і побивався
За тобою ночі й дні.

Як давніше, я готов
Йти стежинами сумними,
По яких мене вестиме
Прикра доля знов і знов.

Зву терплячість: хай вона,
Моя давня наречена,
Знов повернеться до мене —
Горе повінчає нас.

З нею разом день у день
Весь тягар життя нестиму,
Доки вже остання мила —
Біла смерть не надійде.

СИЛА СПОМИНУ

Інший в підступно наставлені сіті
Серце зловив непостійне твоє.
Що ж то нас в'яже з тобою на світі
І розминутись ніяк не дає?

Іноді враз на півслові запнешся,
Тільки ім'я моє хтось спом'яне,
І спаленієш уся, стрепенешся,
Як випадково зогледиш мене.

Стомлена в тому суєтному тлумі,
Де марнослів'я, і гамір, і нудь,
Часом, заглиблена в болісну думу,
Наше минуле захочеш вернуть.

Часом, коли твій коханий щасливий
Пісню співає,— здається тобі:
Входять у серце, як ніж, мої співи,
Що народилися в тузі й журбі.

Хай ти любов присудила до страти,
Хай і мене осудила дарма,—
Окрім зневаги, інакшої плати
Для ворогів моїх в тебе нема.

Стала стіна поміж нами незрима —
З прірви морської до синіх небес.
Та не заступить вона і не стрима
Того вогню, що у серці не щез.

«О, не забудь!» — увивалось без ліку
Інших круг тебе,— та гордий був я.
Їх ти забула; до скону, довіку
Буде з тобою лиш пісня моя.

ВТРАЧЕНА ВІРА

Чарівних віч краса твоя,
Як і колись, тепер сія.

І ніжні лиця, мов колись,
Ранковим сяйвом поїнялись.

І на устах — солодкий спів,
А сміх дзвенить, як і дзвенів.

І персів білий, чистий сніг
Ні, не притемнив часу біг.

Все, як і перше: стан тонкий,
Струнка постава, крок легкий.

Є вся привітність і краса,
Що чарувала небеса.

Та в серці сил немає, ні,
Повірить їй, як в давні дні.

Той образ віри й чистоти,
Що я плекав, розбила ти

Єдиним поглядом умить.
І вже його не воскресить!

І хоч би ти віки жила,
Не будеш серцю, чим була.

Нема вже в ньому *божества*:
Ти — *річ*, прекрасна і пуста.

МАТРОС

Прощай, моя невірна,
Мене ж бо даль загірня
Вже кличе на моря,
Бо мрії із бідую
Поплинули водою,
Ти ж іншому — зоря.

Я клятву склав єдину
Любить тебе до згину
Чи згинуть в самоті,
І ти заприсяглася,
Кохати поклялася
Лише мене в житті.

Шляхи морів широкі —
Дівчата ніжноокі
В містах далеких є,
Та їхня врода всюди
Не схвилювала груди
Ані життя моє.

Тріпочуть знов вітрила,
Мов зграя білокрила,
Несуть мене назад,

Та заміж вийшла мила —
І жить мені несила
Від чорних мук-досад!

Напнім вітрила білі,
Довіримося хвилі,—
Гей, чисте море нам!
Чи день, чи ніч тривожна —
Все ж морю вірить можна,
А дівчині — хто зна?

Хоч бурі не вщухають —
Матроса не злякають,
Легка повсюди путь!
Загинуть спогадання,
А рани від кохання
Живуть, завжди живуть.

По морю барка лине,
Кохання швидкоплинне,
Прощай, мов дальній грім.
Журливою ходою
Йдуть мрії за водою,
Тож з ними й попливім!

РЕКРУТСЬКА

П'ять футів з лишком — саме в раз:
Прощайте, любко, пене,
Усім поклін од мене!
Іти до війська мепі час.
П'ять футів з лишком — саме в раз,
Та й маю ще на славу
Міцну поставу.

Отецька хато, прощавай!
Хто слави не шанує,
Нехай жінок пильнує
Чи лисіє од книжки знай!
Юнака вабить бій,— вважай,
Перо чи плуг убогий —
То не для нього.

Учений стан — нікчемний стан,
А злигодні й побори —
Для селянина горе;
Найліпший стан — вояцький стан:
Солдат живе собі, як пан:
Сам цісар півхлібини
Дає щодини!

Вояк усюди й завше свій
У світі без границі —
Дівчата й молодиці
За нього кидаються в бій;
Коли ж кінчається постій,
Котрась там біля тину
Змахне сльозину.

Одній лиш любці вірний він,
Та любка зветься *слава*:
Чи битва йде кривава,
Чи грім гримить з фортечних стін,
За ним вона йде навздогін,
Хоч смерть юнака-брата
За себе свата.

Я знаю, смерть віднайде нас
На полі чи в оселі,
У битві чи в постелі,
Чи в старості, чи в юний час.
П'ять футів з лишком — саме в раз...
Умру не сам собою —
На полі бою.

ЗАЗДОРОВНИЦЯ

Гей, товариство миле,
Вино солодке знов кипить,
Що оживляє жили,
Що зір і серце веселить;
Нам дано
Те вино,
Аби зневіра йшла на дно!

За кого першу чашу,
Братове, нам підняти слід?
За рідну землю нашу,
За рідний паш слов'янський світ,
За братів
Цей наш спів —
Спів преславних матерів!

На ворога зусюди
Хай упаде покари грім,
Хай знову вільним буде,
Як за дідів, словенський дім.
Нам розбить,
Розтрощить
Гніт, що над нами ще тяжить!

Хай чесні, добрі справи
До гурту нас усіх зведуть,
І вірні діти Слави
На щастя руки подадуть,
Щоб знайшов
Лиш любов
Для брата кожен в серці знов.

Словенки наші юні,
Квітують, наче пишний цвіт.
То ж вамп, о красуні,
Словенський здавна славен рід;
Нам синів,
Як орлів,
Зродить на пострах ворогів!

За вас, юнаки, нині
Цей келих вип'ємо до дна,
Щоб рідній батьківщині
Життя ви оддали сповна,
Бо ж і вас,
Як і нас,
Край боронити кличе час.

Хай всі живуть народи,
Що прагнуть сонячного дня.
Ми діждемося згоди,
І щезнуть чварп та гризня,

Щоб дзвенів
Братній спів
З-поза кордонів-рубежів.

Нарешті, любі друзі,
За себе випить нам пора —
Ми в братньому союзі
Для щастя, радості й добра.
Слава ж тим,
Хто ясним
Із нами помислом одним!

НА СПОМИН ПРО ВАЛЕНТИНА ВОДНИКА

В Аравії, в пущі,
Пташина мала
У тінявій гущі
Притулок знайшла.

Їй сестри — зірниці,
А місяць — як брат.
Не суджено птиці
Виводить пташат.

Нелегко пташині:
Минають літа,
В гіркій самотині
Життя проліта.

Вишукує в пущі,
Лиш сонце зійшло,
Квітки запахущі,
Цілюще зело,

І трудиться щиро
Невтомний той птах,
Щоб дихало миро,
Щоб ладан запах.

Все вище і вище
Той стос він кладе.
Підпалить кострище,
У племінї іде.

І в небо здійметься,
Як вогненний стяг.
Він феніксом зветься,
Безсмертний той птах.

Так, трудячись чесно,
Згорить до кінця,
Та в славі воскресне
І серце співця.

НА СПОМИН ПРО АНДРІЯ СМОЛЕ

Чорна одежа землі над тобою
В тихій могилі, наш брате Андрій.
П'ємо винце золоте — із журбою
П'ємо за тебе живлючий напій.

П'ємо за тебе ми чарочки повні,
Радості й смутку не згублений знак,
І починаєм пісні заздоровні:
Хто у могилі — то той не бідак.

Мав ти поставу струнку, бездоганну,
Розум могутній, скарби собі мав;
Кращого серця не знала Любляна —
Так ти за щастя людське відпалав!

Довго не сяли ті зорі погожі,
Зникла надія твоя в самоті,
Щастя, підступне таке й зловороже,
Все підливало отрути в житті.

В інші обійми відкинулась мила,—
Бідне кохання, одне погасай...
В статки ударила блискавки сила,
В розпачі кинув ти рідний свій край.

Бачив Німеччину, Францію, бриттів,
Гори Швейцарії, сонячну даль,
Хмари Італії, злотов покриті,—
Та не загасла у серці печаль.

Бачив ти всюди, як б'ються за гроші,
Моляться богові злота і зла.
Де ж братолюбства врата прехороші?
Темна розпука у дім привела.

Може, й не вмерла б старенька Сивілла,—
Треба ж було їй землі принести...
От і усе, в чім тобі пощастило:
В рідному краї в могилу лягти.

В рідній словенській, в коханій країні,
Що ти від зла захищав і проклять,
В тій, де батьки наші здавна й допінні,
Де нам навряд чи судилось лежать.

Одіж землі — не гнітять, не потреться,
Вкриє людину, всю силу вбере.
Цокнемось, браття, вище ще сміється,—
Пам'ять про *Смоле* довік не помре!

ПРО ЗАЛІЗНИЦЮ

— Близько ляже залізниця,
Радість, любко, не спроста:
Із Любляни, ніби птиця,
В інші полечу міста.

— Якщо близько та дорога,
Ти й мене, прошу, візьми,
Хай побачу світу трохи,
Побуваю між людьми.

— Ні, сиди собі на місці,
Я вже сам, туди й сюди,—
І по любці в кожному місті
Заведеться без біди.

— Їдь до Відня й чужокраю,
До Трієста, за хребти,—
Я на кожен палець маю
Аж по п'ять таких, як ти!

— Ви, кранчанки,— чванькуваті,
А штірійки — приязніші,

У Трієсті — там багаті,
В Відні — вдягнені гарніш.

— Гордість є у нас дівоча:
Пройда, жевжик — не для нас,
Вийти заміж кожна хоче,—
Не любаскою на час.

— Кожна з вас хотіла б мужа,
Щоб з упряжки й до хліва,
Щоб, як віл, ходив байдужо
День і ніч, і рік, і два...

— Тебе ваблять молодиці
Та дівчатка, чи не так?
А за вітром двайсетниці
Звієш — прийдеш, як жебрак.

— На єврейці на хрещеній
Одружусь, поїду в Брно,
Мати гроші незліченні
Я вже вимріяв давно.

— Я ж таки в своєму краї
Одружуся з дідусям:
Він грошей багато має —
Подарує мені все.

— Я не матиму клопоту
Через жіночку свою.
На її срібло і золото
Вільним птахом проживу.

— Пануватиму я з дідом:
Торбу з грішми розв'яжу
І до себе на обід
Кого схочу, запрошу.

— Буде цілий день бурчати
Й кашляти вночі твій муж;
Прожене тебе із хати,
Як не вгодиш ти йому.

— А твоя ж бо вихристянка,
Скупиндя, все загребе,
Годуватиме щоранку
Тільки кашею тебе.

— Якщо буде це твориться,
То вже краще в цьому дні,—
Де ще тая залізниця,—
Стань дружиною мені!

— Буду вік тобі я вірна,
Тільки поклялися теж:
До Трівста чи до Відня
Ти від мене не втечеш?

— І тебе візьму я радо,
Вдвох поїздимо ускрізь,
Як хрестини на заваді
Нам не стануть в тій порі.

— Почекаєш того свята —
Так певніше, далєбі:
Не розтринькаєш багато,
Якщо буду при тобі.

ПОКИНУТА

Йдеш до іншої до хати
Іншу милу цілувати,
Обіцяєш їй кохати,
До вінця її просить.
Бог тебе простить.

Ти й мені казав, що любиш,
Що довіку вірний будеш,
Ради мене всіх забудеш —
Та й забув мене за мить...
Бог тебе простить.

Серце, що вогнем палало,
Одного тебе кохало,—
Зажурилося, зів'яло.
Чи тебе це не гнітить?
Бог тебе простить.

Хай простить у цюю днину
І твою любов-дружину,
А мені пошле хай згину
В вашого вінчання мить.
Бог тебе простить.

НЕВІНЧАНА МАТИ

Нащо тебе породила я,
Любе дитя, гарне дитя,
Нащо, коли я не йшла до вінця,—
Чи ти ж зазнаєш ласки вітця?
 Батько мене проклина та б'є,
 Сльози матуся нещасна лле,
 Ганьбить, соромить мене весь рід,
 Що я собі зав'язала світ.
Той, хто єдиний був любий мій,
Той, хто, дитиночко, батько твій,
У світ подався бозна-куди,
А нам терпіти з горя й біди.
 Нащо тебе спородила я,
 Любе дитя, гарне дитя?
 Чи тебе треба було, чи ні,—
 Ти найдорожче в світі мені.
Небо ясніє, чисте без меж,
Як ти на мене очі зведеш,
Як усміхнешся мені — в ту ж мить
Все, що боліло, вже не болить.
 Той, хто поживу птахам дає,
 Дасть тобі щастя, любе моє.
 Чи тебе треба було, чи ні,—
 Ти найдорожче в світі мені.

ПОЕТОВІ

Хто ті,
Що ніч, наче камінь, одкинуть з путі?

Хто б міг
Прогнать коршака, що на серце наліг
І п'є кривавицю з грудей молодих?

Хто зна,
Як з пам'яті викинуть давні діла,
Одвести розпуку з очей і чола,
Позбутись марноти, що день убива?

Вважай,
Чи ти є поетом, коли тобі вкрай
Затяжко носити і пекло, і рай?

То ж ти,
Назвавшись поетом, борись і терпи.

ОЙ ПЛАКАЛА ДІВЧИНА

В тридцять років дівчина,
Без мужа, невінчана,
Гірко побивалася,
Що сама зосталася:

— Ой цвіла я схожою
На троянду гожую,
Була комусь мила я,
Мов пахуча лілія.

Серце його в пламені
Віддане було мені.
Горда, я пишалась тим
І пройшла без жалості.

Я ще не паучена:
Пташка в сіті влучила,—
Хлопець не хапа її,
Все чекає кращої.

Вихопивсь на волю птах,
Йде назад хлоп'я в сльозах.
Вертається поночі,
Й ніякої здобпчі.

Я з хлоп'ям однакова:
Не хапалась Якова.
А дурна ж, о господи!
Легко могла вкоськати.

Ждала показнішого,
Ждала чогось більшого,
Доки не забув мене,
Покохався з іншою.

Молодість минулася,
Вже ніхто не тулиться.
Стала некрасивою,
У дівках посивію.

ЩАСТИ ТОБІ У ВСІМ

Красунь таких, як ти,
На світі не знайти;
Ти в серці запалила
Вогонь любові, мила.
Щастя тобі у всім
Зі мною або з ним.

Коли мені з-під вій
Промінний погляд твій,
Що всі серця полонить,
Краплину ласки вронить,—
Щастя тобі у всім
Зі мною, а не з ним.

Коли ж ти крадькома,
Немов мене й нема,
Скрізь поглядом блукаєш
Та все його шукаєш,—
Щастя тобі у всім,
Лиш не зі мною,— з ним.

Коли мої пісні
Несміливі, смутні
Твій тихий сон порушать,
Твої чуття зворушать,—

Щасти тобі у всім
Зі мною, а не з ним.

Коли ж на другий день,
Забувши звук пісень
І всю мою тривогу,
Всміхаєшся до нього,—
Щасти тобі у всім,
Лиш не зі мною,— з ним.

Коли замріюсь я,
Що доля вся моя
В тім, щоб тебе кохати,
До серця пригортати,—
Щасти тобі у всім
Зі мною, а не з ним.

Коли ж легку, струнку
Тебе він у танку
Так швидко закружляє,
До себе притуляє,—
Щасти тобі у всім,
Лиш не зі мною,— з ним.

То ж одного вже з нас
Тобі обрати час,
Бо легше сльози лити,
Як щастя з ним ділити.
Щасти ж тобі у всім
Зі мною або з ним.

БАЛАДИ ТА РОМАНСИ

ДОНЬЧИНА ПОРАДА

Під віконце до дівчини,
Як у хаті всі поснуть,
Він любенько гомоніти
Ніч приходив не одну.

Та про те дізнався батько,
Вже сивенький на віку,—
Став сварити гарну доньку,
Строгу річ повів таку:
— Якщо будеш з ним стояти —
В мене є на все ключі,
Щоб із ним ти не ходила,
Не гуляла уночі:
Мур поставлю довкруг двору,
Хату геть обгороджу;
Та щоб не пускав чужого,
Ще й Султана відв'яжу;
І з тобою разом спати
Бабі-служці накажу.

Донька батькові сказала,
Мов завчила отченаш:
— Любий тату, милий тату,

Чоловіче мудрий наш!
Він драбину миттю знайде,
Псу — шкуринку принесе;
Нам листи давно за гроші
Носить служка — знайте все.
Як не ласка його бачить
На садибі на своїй,
То віддайте мене заміж,
Бо чекає милий мій!

ШКОЛЯР

Кляв школярик молоденький
Добру масницю в день посту
І казав собі промову —
Ще й промову ту непросту:

— О триклятий карнавале,
Не було б тебе до гробу,
Ти на материні гроші
Та наслав важку хворобу.
Ти грубенський гаманець мій
Спорожнив таки до денця,
Буде батько чуба чухать,
Дивуватиметься неньця.
Грошенят мені убавлять,
А прибавляться докори,
Втім, ладен я потриматись,
Не найбільше з того горе.

О триклятий карнавале,
Де від тебе взять поруку,
Через тебе я повісив
На гвіздок усю науку.
А тепер ногами треба
Працювати без спочину,

Бідну голову сушити,
Надолужувать годину.
Але й це перетривав би,
Не найбільше в тому лихо,

О проклятий карнавале,
Краще жити мирно й тихо.
Заміж ти віддав дівчаток,
Не одну, а повну жменю,—
Й серед них мою любаску,
Гарну Резіку-німкеню,
За яку віддав би радо
Кров, життя, і серце, й душу.
Що віддав її ти заміж,
Горювать найбільше мушу!

ПРАВНИК

— Балакучий наш правниче,
Що ти ходиш біля хати?
Я ні з ким не позиваюсь,
Щоб за позов мій подбати.
Тітка в мене не померла —
Стара дівка одинока,
Щоб була із того спадку
Переписка та морока.
Молода я, щоб папери
Про одруження гортати,—
Балакучий наш правниче,
Що ж ти ходиш біля хати?

— Ти, вродливице, без гніву
Та поглянь, красо єдина,
І для тітоньки старої
Хай іде щаслива днина.
У шістнадцять літ про заміж
Думати ще ранувато,—
Та не рано анітрохи,
Зіронько, тебе кохати!
Не пером в суді, а серцем
Я б хотів тобі служити.

Тож, не знаючи спокою,
Я для тебе прагну жити.
Водять ноги мене всюди,
Де ступила ти, ходила,—
З потаємною любов'ю,
Ніжна квітко, любко мила!

ТУР'ЯЦЬКА РОЗАМУНДА

Дуб стоїть в Тур'яцькім замку,
Підіймає в хмари крону,
Біля столу кам'яного
Сіло славне товариство.
Володар частує щедро
Женихів у Розамунди.

Розамунда, мов троянда,
Слава рідного народу,
Очі в неї — світлі стріли,
З неба послані ясного,
Завдають серцям юнацьким
Ран пекучих та жорстоких.

Її сватають барони:
Троє із земель романських,
Троє із земель німецьких,
Троє з Штірії і Кранська,
Ще й славетний Островерхар,
Що йому бої — за грища.
Полонив юнак їй серце,
Тій панянці вельми гордій,
І вона йому сказала,
Щоб просив її у батька.

Влаштував отець для нього
Пишну і веселу учту.
Обіцяє Розамунду,—
Хай сватів лиш засилає,
Щоб забрали за три тижні
Доньку з рідної оселі.

Ось до лицарства підходить
Між людей співець преславний,
На прохання — струн торкає
І співає про звияги,
Про небесний зір дівочий,
Що серця на попіл точить.

А його уже прохає
Тітка кралі Розамунди,
Щоб хвалу співав красуні,
І таке мовляє слово:

— Ти повідай нам, співаче,
Знаєш ти мандрівки дальні,
Чи де дівчина зростає,
Краща за красуню нашу?

— Хай шанянку бог пильнує,
Хай пошле їй дочок славних,
І вродливих, і хороших,
А ситнів пошле звияжців!

Тут, у цісарстві, найкраща
Повна рожа, що в Тур'яку;
Та в паші, в боснійськім краю,
Є сестра, як сонце, красна,
В цілім світі найславніша.
Якщо слава правду каже,
То лише вона найкраща,
Краща за красуню вашу.

Не сподобалась панянці
Щира відповідь співцева,—
Зашарілося обличчя,
На устах злоба прелюта,
Промовляє женихові
Слово в запалі та гніві:

— Чула я, що ті боснійці
Християн в неволю гонять;
Сором лицарям, їй-право,
Що на них ярмо й донині.
Ти припни меча на пояс,
Наймитів поклич і друзів,
Та в паші сестру відбийте,
Якщо ви чогось там варті!
Турки вам дадуть за неї
Земляків, що у неволі.
Хай бездітним шлюб мій буде,
Хай в печалі прийде старість,

Якщо перш піду вінчатись,
Якщо перш впаду в обійми,
Ніж побачу ту боснячку
У тур'яцькім нашім замку,
Впевнюсь, чи турецьке сонце
Та й на правду найсвітліше!

Наречений її лицар
Наймитів своїх збирає,
Звістку шле до побратимів,
Припинає меч крицевий,
Вирушає в бій на турків,
Щоб коханій догодити.
Не втримала річка Колпа,
Ні турецька варта в полі,
Меч кривавиться в правиці,
Він жене боснійських воїв.
Зруйнував паші фортцю,
Врятував краян з неволі
Ще й забрав паші сестрицю
Дужий лицар із собою,
Яснолицю, чорнооку,—
Диво райське та красуня:
Сяє сонцем найяснішим
Серед всіх жінок вродливих.

Більш, ніж гарна Розамунда,
Лейла витязю в сподобі,
Не повіз її в фортцю,

А замкнув до свого замку.
Цвіт лицарський — Островерхар
Полонив дівоче серце,—
І зреклася Магомета
І турецьких тих звичаїв.
А коли вона збагнула
Всю красу у справжній вірі,
Охрестили ту красуню,
З лицарем її звінчали.

Розамунда ж у черниці
В монастир пішла в Любляні.

ЄВРЕЧКА

Лесце — містечко, наче дім,
Там кралі в цвіті веснянім
І в дівча єврейське в нім.

Хрещені в церкві молять гріх,
А на майдані стелють сміх,
На любок дивляться своїх.

Дочка ж єврейська день і ніч
Сидить одна, не зводить віч,
З людьми ніде не має стріч.

Субота йде в сяйнім огні,
Свічки горять полум'яні,
В євреїв то — святії дні.

Далеко їхній храм стоїть,
Кімната ж дівчини — мов кліть,
Вона і каже мимохить:

— Татуню мій, не на біду,
Пустіте доньку молоду,
Нехай до парку хоч пройду.

Там квіти хороше цвітуть,
А бджоли весело гудуть,
А сарни діточок пасуть.

Прийшла у парк, а ще й не ніч,
Ласкаве сонечко до віч,
Хрещений хлопець їй навстріч.

За білі рукп її взяв,
Притис до серця, обійняв
І щире слово їй сказав:

— Усіх людей люблю врівні —
Бо віра божа у мені,
Мене ж полюбиш ти чи ні?

Ой, білі руки відняла,
Сльоза їй очі пойняла.
Сказала так, не мавши зла:

— Мій тихий зір для тебе люб,
Але коли б дійшло й до згуб,—
Ти не посмієш взяти шлюб.

Й пішла, схилившись, сумна.
Десь богу скаржилась одна,
Що віра між людьми — стіна.

Ходила в парк ізнову й знов,
Бо віри грізна корогов
Не зупинила ту любов.

ЛІКИ ВІД КОХАННЯ

Коханому любка, рожевий квіт,
У вісімнадцять померла літ.

І хлопець на вірність поклявся при свічі,
Плакав півроку вдень і вночі.

Він, тяжко зітхаючи, плакав-тужив
І на могилу щодня ходив.

А мати приносить розради свої:
— У мене три брати, вуйки твої.

Що перший купець, в нього повно надбань,
А срібло і золото — де не поглянь.

Від міста до міста він їздить весь вік —
Веселий завжди, сумувати не звик.

Подайся до нього та їдь у світи,
Хороших дівчат ще побачиш ти,—

Багатших, вродливіших,— в дальнім краю
Забудеш ти, хлопче, милу свою.

Коли ж не позбудешся горя й досад —
За рік та ще й день повертайся назад.

Живе у ченцях середульший мій брат,
Твій дядечко другий, вчений абат.

У нього святі є і мудрі там є,
Вони й полікують серце твоє.

Молитва, і піст, і ученість свята
Повернуть на спокій твої літа.

Коли ж не позбудешся горя й досад,—
За рік та ще й день повертай назад.

Що третій мій брат — то військ старшина,
Розпуку твою розіб'є війна.

Над серцем людським має владу сторіч
Коханка вояцька — кривава січ.

І рік не збіжить, і той день не майне,
Як рана загоїться, біль мине.

Він довго не слухав її порад,
А потім скорився, хоч рад не рад.

Привітно купець йому руку подав
І срібло, і золото дарував.

Від міста до міста з собою возив
І бути веселим його просив.

Навколо далеко показував світ,
Красунок-дівчат, наче білий цвіт,

Вродливих, чарівних, як зорі в гаю,
А той не забув кохану свою.

І рік проминув, і той день промайнув,
І син ще смутніший назад вернув.

Як перше, щодня на могилу іде,
Обличчя сльозами росить бліде.

Бував між ченцями, де материн брат,
Премудрий священик, учений абат.

І люди навчені, абат і ченці,
Його не розрали — сум на лиці.

Молитви, і ліст, і ученість свята
До щастя вернуть не змогли літа.

А рік проминув, і той день промайнув,
І син ще смутніший назад вернув.

Як перше, щодня на могилу іде,
Обличчя сльозами росить бліде.

— Подайся, мій сину, до третього в дім,
Позбутися болю в серці своїм!

Пішов на війну, горював, воював,
Не честі — спокою собі шукав.

І перш ніж минула та днина й рік,
Матусі листа приніс поштовик.

Там чорна печатка у рамці сумній:
— О нене, твій син знайшов супокій!

ВОДЯНИК

Віддавна люблянки преславні на вроду,
Та кращу від Уршки не знайдеш у світі:
Була вона красна, як вишня у цвіті,
Як гожа троянда у теплому літі,
Як зірка між зір, що уранці зійшла,—
Такою між всіх тая Уршка була.

Багато жінок та й дівчаток багато
Ночами гарячу сльозу проливало,
Як їхнє лицарство серця віддавало
Тій Уршці-красуні, а їй все замало.
Почує про хлопця нового з розмов —
Одразу вже ставить мережу-любов.

Швидка обіцяти, швидка й відмовляти,
Мала й привітність, і гордоці мала,
Над чоловіцтвом коверзувала,
Таїла лукавства і хитрощів жала,
За носа водила в любовній війні,—
Ловила того, хто із нею врівні.

Під зеленню липи на древнім майдані
Там сурми сурмили й дзвеніли цимбали.
З красунями хлопці собі танцювали,

Співали гарненько й турботи не мали.
Вродливиця Уршка пайперша була —
В таночок не йшла і хмарніла з чола.

Запрошують хлопці — вона ж відмовляє,
Відтягує все, не виходить до танку.
Вже й сонце проміння встеля наостанку,
Вона ж затаїла якусь забаганку.
Вже сьома година чи й восьма проб'є,
Тут Уршка вродлива до танцю встає.

Іде, вибирає собі танцюриста.
Край столу юнак їй потрапив на очі,
Такий, що у мрії приходить дівочі,
Красуні із ним танцювати б охочі,
То ж Уршіка красна хоч вір, хоч не вір,
Звертає до нього закоханий зір.

Юнак те помітив, до Уршки підходить:
— На танець зі мною даси свою згоду?
На Саві й Дунаї у спеку й негоду
Я повен чутками та про твою вроду.
Тож, Уршіко красна, тебе, молоду,
Тож, Уршіко красна, до танцю веду.

Він так проказав і схилився в поклоні.
Люб'язно всміхнулася Уршка до нього:
— Я довго чекала тебе, молодого,

Тебе обираю від серденька свого.
Мерщій же мені тільки руку подай,
Бо сонце сідає і забавці край!

Подав їй прекрасний юнак свою руку,
І швидко та пара в танок полетіла,
Немовбито мала легесенькі крила,
Немов кружеляла, не маючи тіла.
Не знать, як торкалась підлога до ніг,—
Отак тільки вихор носити їх міг.

Від дива такого усі скам'яніли,
Зчудовані дивом спинились музика,
І сурми затихли, мов ранених крики,
Лиш ноги у хлопця гамселили дико:
— Ні скрипок не хочу собі, ні басів,
Лиш інших бажаю отут голосів!

І небо покрилося в хмарища чорні,
Почулися в хмарищах покоти грому,
Вітрів голосіння у вихорі злому,
Страшні водоспади ревіли потому,
І люди від жаху клонились в мольбі:
— Ой красечко Уршко, то горе тобі!

— Не бійся-но, Уршко, жвавіше крутись,
Не бійся,— їй каже,— громів у хмарині,
Не бійся потоків у чорній долині,

Не бійся вітрів, що заскпглили нині,
Мерщій-но, мерщій-но крутися, я рад,
Мерщій-но, мерщій-но, бо пізно назад!

— Ой трішки постіймо, спочиньмо, юначе,
Щоб я віддихнула, бо далі несила.

— Не близько, не близько Туреччина біла,
Де Сава к Дунаю вливається мила,
Там хвилі жадають тебе вдалині,
Мерщій-но, мерщій-но крутися мені!

Промовив юнак, закрутившись в танці,
Все далі і далі, в вечірнім покрові,
На берег Любляниці стали не в змові,
Танцюючи, в хвилі шугнули грозові.
Побачив човняр лиш розбурханий вир,—
А Уршки ніхто вже не бачив з тих пір.

ДРУГЕ ПОХОВАННЯ

Співець жив небагатий, та славу мав гучну,
Він склав пісень чимало про дівчину одну;
Про дівчину пихату — Северу в цвіт-красі,
Не задобрили ж серця пісні його усі.

Весна цвіте над краєм, весна в лугах гуде,
Чи не вона, поете, тебе в поля веде?
Куди ти поспішаєш з баклажком на плечі,
А чи не п'єш водиці, де весняні ключі?

Про що, поете, мислиш, чом погляд заховав?
Про неї чи про весну ти віршик загадав?
Немов на всі діяння поклав німу печать,
Обличчя геть змарніло, уста його мовчать.

Знайшли його у полі, поблідлого з лиця,
Від серця й знов до серця не линула кривця.
Хто заподіяв горе і умертвив чоло?
Сам бог отеє знає, людей там не було.

І тихо сльози ллються сердечної юрми,
Але Севери-любки не видно між людьми.
Либонь, удома плаче, співця їй дуже жаль.
Ой ні, не вірять люди в дівочу ту печаль.

Чому ж священник хутко читає «мізерер»,
Чи для молитви в горі нема часу тепер?
На нього жде вінчання, а не пригода ця,
Севера, панна-любка, виходить до вінця.

Вінчав її за сонця, до півночі гуляв,
А з півночі веселий додому почвалав.
Ішовши край могилок, де всі у вічнім сні,
Почув поміж мерцями він сварки голосні.

Поет отут з'явився, де інших мертвий рій:
— Нащо мене поклали в оцій землі святій?
Лиш катові лихому я тіло віддаю,
З великого кохання вчинив я смерть свою;

Щоб любці не завадить, не стати на путі,
Тож, гніючи в земліці, я ляжу в самоті.—
Співця там відкопали і, мов за тяжкий гріх,
Деінде поховали — між злодіїв лихих.

НЕТЛІННЕ СЕРЦЕ

Вже яму розкопала могильників рука,
Та в ній уздріли тіло юнця-молодика.
Затихли в здивуванні, завмерли гробарі:
Мов спить лице вродливе в оцій земній порі;

Суворі гарні риси високого чола,
Лиш хмарка таємнича ті риси пойняла;
Вуста такі прекрасні! І тільки вид поблід,
Немов ховає гніву чи смутку темний слід.

Аж тут вітрець повіяв — і тіла вже нема,
Лишилось тільки серце і тиша, як німа.
Стискається та б'ється, гаряче, як вогонь,
Немовби кров юнацьку жене до ніг і скронь.

Кого ж сюди востаннє недоля привела?
То є свята людина, якщо не зогнила!
Стояв там камінь сивий, то з нього стерли пил,
І літери засяли, як свідки між могил:

Тут вічно спочиває поет наш Доброслав,
Який кохання рани так ніжно оспівав.
Пісні складав красуні і слав жалі свої
Панянці тій пихатій в нещирості її.

Та іншого панянка обрала юнака,
І зупинилась пісня, і ніжна, і гірка.

Поет не мав розради, не каюся за гріх,
Вуста його не значив ні плач, ні щирий сміх.

Розбещеності кланявся, безладно жив тепер,
Позбавлений елею, без сповіді помер.

— Він мав би тут зогнити,— йде чутка
між людей.

Всі кажуть: — Тєє серце та не з його грудей.

— Ні, то співцеве серце,— промовив сивий дід,—
Було б воно в святого, то вмерло б так, як слід.
Його живим тримають невилиті пісні,
Що він замкнув у грудях, мов птицю повесні.

Розтнімо тєє серце — хай гасне вогняне,
Аж доки день стемніє, і перша ніч мине,
І холоднючий ранок розвіється між зір,
Тоді на нього гляньмо, що стане до тих пір.

Вітри його остудять, і роси жар зітруть,
А сонце, зорі й місяць у нього одберуть
Усі співцеві мрії, що барвили життя,
Тоді його в могилу вкладем без вороття!

Те серце розітнуте лежало ніч і день,
Минув холодний ранок, прослав свою ясень.
А з другим днем і серця не вгледіли вони:
Розтало білим снігом, не треба і труни.

РИБАЛКА

Юний рибалка мчить вдалину,
А зірка, пробивши нічну пелену,
Попереджа про морську глибину.

Красуня-зоря вже чимало літ
В юнацькому серці лишає цвіт
І промені чисті, як заповіт.

Якщо люта буря летить здалека,
Чи хижа потвора жде юнака,
Чи темна безодня, чи хвиля гулка,

Гляне на зірку — рятунок іде,
Рятує хлопця чуття молоде,
Він днями й ночами човна веде.

Та ось зашуміло в морській глибині,
З'явилися дівчата, що грались на дні,
До пояса голі юнки чудні.

Сміються, співають, мовлять таке:
— Кому ти даруваш серце палке,
Дорога до зірки — діло тяжке.

Чекатимеш довго ти в самоті
Чи, може, та зірка впаде на путі?
Чи, може, придбаєш крила в житті?

Іншому вже б не кипіла кров,
Інший в коханні вже б охолов,
Може б, ти нам та віддав любов?

Інший би міряв справу з кінця,
Вгледів, як близько зоря до Стрільця,
Тая краса, що як цвіт з лиця.

Правда, бодай би її не було,
Правда, що в пісні дівчат лягло!
Смуток рибалці хмуристь чоло.

Хлопець вертає на течію,
Веслами гонить хвиль крутію,
Не поглядає на зірку свою.

Човен жене на могутній плин,
Чи поспіша до дівчат з глибин,
А чи втікає від себе один?

Мабуть, що й гине, сповнений мрій,
Хто покохає та без надій,
Хай не веслує за ним у борвій!

ЖІНОЧА ВІРНІСТЬ

(Уривок)

* * *

— Бідний скрипалю, сумний на виду,
Чи довго ховатимеш ту біду?

Кожне дівчатко, та не в журбі,
Радо виходить заміж собі.

Дівка ж багата, в пошані своїй,
Там женихів, як бджолиний рій.

Так-бо вітали друзі співця,
Доки розхмарився він з лиця.

Лиш за струною ще смуток є,
Іншу напнути гнів не дає.

Хто ж має руки й сіль в голові —
Скорить біду і думки горьові.

Знову він скрипку бере до рук
І на триструнній грає без мук.

Літечок двоє збігло удаль,
Знову найкраще грає скрипаль;

На весіллях заробляє рука
Більше грошви, ніж у правника;

На ярмарки і до іменин
Просить господар його й сім'янин.

Тут і пригода сталась одна,
Як закінчилась учта хмільна:

Дівка-красуня стоїть край воріт
І на сльозах каламутить світ.

— Мила дівчино, росний розмай,
В тебе є горе, розповідай!

— Хворий, голодний батько лежить,
Каші — й тієї нема чим солить.

Щедрий музика був, молодець,
З грішми віддав їй весь гаманець.

А за дарунок неспокій взяв —
Дівчину вбогу він покохав.

Тільки недовго мав смутки свої:
Згодом вже він цілував її.

Вірними бути клялись без кінця,
А перед масницею й до вінця.

Тут саме мир війну поборов —
І мушкетер відпочить прийшов.

Мав він дівчину оцю ж, одну,
Ще як не брали його на війну.

Плакала гірко, як плаче маля,
Та, що кохала тепер скрипаля.

В танці недільні пішли молоді,
Дівчина бідна й каже тоді:

— Правда, що ласку іржа не бере,
Що повертає кохання старе?

Чому твій зір повинула лють,
Чому так люто струни гудуть?

Закружеляла в танці вона,
Й трісла на скрипці друга струна.

Очі співця поклялися сумні —
Іншої він не напне вже, ні.

* * *

— Глупство та бідність — яка їм хвала?
Дівчина та не для тебе була.

Граї же подяку з веселих прикмет,
Що не доскочив подружніх тенет.

Так утішали друзі співця,
Доки розхмарився він з лиця.

Серце ж боліло — шкода струни,
Трісла вона, та з якої вини?

Він сумував і змирився вкінєць:
Можна й на двох заграти в танець.

На ярмарки і до іменин
Просить господар його не один.

Пані у замку йменини справля —
Кличуть славетного скрипаля.

В замкові тім покоївка була,
Хитра, як пташка, але не зла.

Йй двадцяти не було ще літ,
Тільки вже знала людей і світ.

Чула від паннок вона, далебі,
Як чоловіка ловить собі.

Вірність в очах забачив скрипаль,
А в попередниць не бачив, на жаль.

В'ється, улещує, тиха, як май,—
Бідний скрипалю, пастки чекай!

Перше ніж зорі зійшли до нив,
Добрий скрипаль покоївку любив.

Погляди ловить її навісні,
Йй віддає і слова, й пісні.

В вірності щирій клянеться вона,
Буде йому подруга й жона.

В замку від гостоньків аж гуде:
Донька молодша заміж іде.

Гостей до столу запрошує сват,
З міста прибув молодой брат.

Гості в гурті веселі були,
Аж до півночі шампанське пили.

Музика заграв тоді котильйон.
А де ж подівсь молодий барон?

— Де він? І що він? — пита юрма,
Танець вести, а його нема.

Служка шукав, не вернув назад,
Другий за першим помчав у сад.

Чутка повзе, як лихий дурман:
Знають, де пан і що діяв пан.

Взнав і музика, що взнати слід,
Добрим обличчям скрипаль поблід.

Грає він жаль свій, не дивина,
Враз обривається й третя струна.

Очі співця поклялись сумні —
Іншої він не напне вже, ні!

* * *

Роки минули, а лікар — час,
Довгий в музики пісень запас.

Є жартівливі, а є сумні,
Грає тепер на одній струні.

Грає-мовляє під щирий сміх
Та про кохання дівчат своїх.

Такі він знаходить слова круті,
Що жодній дівці не вір в житті.

Та й сам він більше дівчат не любив,
Щоправда, їх за одне хвалив:

Навчають жінки, як працю любить
Та світлий розум ніде не губить!

ОРГАНІСТ

Він мирське життя залишив,
У пустелю йде з журбою,
Цитру теж бере з собою,
Щоб співать пісні всевишні.

Він приєднує ту пісню
До пташиних співів гаю,
Від світанку він співає,
Доки й ніч на землю звисне.

Але згодом зникла втіха —
Солов'ям не дати ладу,
Кожен тне свою руладу
Чи то голосно, чи стиха.

Ось весна іде до хати,
Він збирає птаства зграю,
Струн торкається і грає,
Вчить їх всіх одне співати.

Про святого Августина
Дрізд виспівує повсюди,
А снігур червоногрудий
Наче в рай піснями лине.

Соловей же якомога
Все співає про кохання:
Шепіт, тьохкання, зітхання.
Тож старий поскарживсь богу:

— В пісні бога вихваляє
Дрізд, снігур та інша птиця,
Соловейко ж не кориться,
А своєї знай співає!

Насварив же бог старого:
— Соловейку дай ти спокій,
Хай співа пісні високі,
Горло я створив для цього.

У неволі, у закові
В Єремії й пісня скута,
В Соломона ж інші пута —
Пісня всіх пісень любові.

В кого дар господній в силі,
Той належну й пісню має,
Кожен хай своє співає,
Докп й зляже у могилі.

СВЯТИЙ СЕНАН

Жіночих спокус побоявшись, Сенан
На острів подався, в глухий океан.
Там хвилі гуркочуть, покірні вітрам,
Жіноча нога не ступала ще там.

...Зірвалася буря, біснується так,
Що в неба рятунку благає моряк.
Вали б'ють у скелі, потьмарилося все,
Кругом блискавиці, грім небом трясє.

До острова буря прибила човна,
На берег дівчина зійшла чарівна.
Стримлять мокрі перса, мов згірочки два,—
Знітився чернець, чернець очі хова.

— Човна мого буря сюди прпрнесла,
Ведіть мене, отче, до свого житла,—
Я висушу одяг. Ви ж бога моліть,
Хай бурю вгамує і хвилі приспить.

— У бога погоди благатиму я,
Але не про тебе оселя моя,
Бо жінка й чернець — ніби полум'я й лід.
Пливи, поки видно, лишатись не слід.

Він, клякнувши, в бога погоди молив,—
І буря вляглася, і дощ вже не лив.
...Присвічує місяць і зорі згори,
Мчать дівчину змокну у далеч вітри.

Сенан з того часу не може заснуть:
Дівочі ввижаються очі і груди.
Вона відплила в небезпеку стихій,
А він же не дав і розгрішення їй.

Знов збурила буря безодню до дна,
Печальний чернець все чекає човна:
Якби його вдруге пригнав ураган,
Дівчину гостинно зустрів би Сенан.

Та марні страждання, даремне ждання...
Вернувсь він між люди. І вже з того дня
Ченці не бояться жінок молодих —
Про душу і тіло піклуються їх.

РІЗНІ ПОЕЗІЇ

ЗВІЗДАРЯМ

Ідіть ви всі в болото,
Провісники погоди,
Всі зіздарі брехливі,
Пророки недолугі!

О, мудраки, кортить вам
По зорях прочитати,
Чи сонце доброзично
Пошле нам щедре літо,
Чи, може, небо гнівне,
Збудивши грізну бурю,
Човни потопить в морі,
Понищить градом ниву
І виноградні лози.
Ви, зіздарі брехливі,
Ідіть собі в болото!

Та я, незрячий дурень,
Всього у дві лиш ясні,
У дві зорі вдивлявся,—
В моєї любки очі:
І вичитав для себе

Прийдешні дні щасливі,
Безхмарного кохання
Незаперечно провість.

Судилися ж насправді
Ганьба, розпука, сльози;
І спокою могому
По тому смерть настала.
То ж дві зорі всього лиш
Ввели мене в оману,
Мені і серце, й розум
Лиш дві зорі змутили.
А ви всі зорі неба
Перемудрить пнетесь,
Ви, віщунн зухвалі,
Брехливі звіздовідці,
Ідіть ви всі в болото!

ПАМ'ЯТІ МАТІЇ ЧОПА

(Елегійний дистих)

Десь там давно вже весна,
 тільки в нашої словенській вітчизні
Досі не вщух буревій, хоч і скресає вже лід.
Все ж ми готуєм човна
 і з богом на воду спускаєм;
Тільки ж пі виру не вчпивсь він оминати, ні скель,
Ані прихильних зірок розпізнати не вмів,
 ані згубних;
Лель у нас був на кермі,
 інший стерник — Палінур...
Ти врятував нам човна,
 паладнав і стерно, і вітрпла,
Ти скерував його путь в царину духа ясну.
Зірка на небі поезії кожна була тобі знана,
З кожною мовою ти, як із своєю, зріднівсь:
Римлянин, світу владар,
 італієць, еллін премудрий,
Син Альбіону, француз, німець, іспанець палкий,
Чех, росіянин, поляк, іллірієць
 і рід наш словенський,—
Ліпше, що кожен створив
 здавна й до наших часів,—
Чопе, велетню знань,
 ти відчув, досягнув ті творіння,

ПЕРШЕ КОХАННЯ

Спокою серця молодість не знає,—
Скажу «прощай!» юнацькій метушні;
Красунь доволі знав я в ріднім краї,
Та досить бачив і на чужині,
Захоплення ж і не було й немає;
То вже й таке подумалось мені:
Любов ніяк не може подолати
Того, хто опір ставить їй затятий.

Аж ось явилась дівчина одна —
Бодай такої не стрічав я зроду.
Зірниця б засоромилась ясна,
Побачивши її небесну вроду.
Кого поцілить поглядом вона,
Той миттю втратить спокій і свободу.
Невинні перса, білі, наче сніг,
Або уста — хто б описати міг.

Коли вона переді мною стала,
Неначе та, що в п'ятницю страсну
Петрарки серце у полон забрала,—
Мені втекти б, мені б немов зі сну
Прокинутись — так де ж! Причарувала

І в серце рану завдала страшну,—
Вночі й удень пече — не перестане,
На біль ніхто і ліків не дістане.

Красуні не розчулити нічим,
Ні блідістю обличчя, ні сльозами,
Що очі ронять в неспанні нічнім,
Ані пісень солодкими словами.
Лиш п'їтьма в серці страдницькім моїм,
А просвітку — ні цяточки, ні плями:
Хто не піддатись хоче в боротьбі,
Хіба загибель виборе собі.

Отож не заглядайтесь на дівчата,
Як прагнете свободу зберегти:
На злодія натрапиш — менша втрата,
А в серце тільки-но любов пусти —
Вона не згірш лихого супостата
Здолає розум твій перемогти...
А хто мені не хоче йняти віри,—
Страждань, як я, натерпиться без міри.

ПРОЩАННЯ З ЮНІСТЮ

Поро моя найкраща, нетривала,
Як швидко, юносте, минула ти!
Квіток мені ти скупю дарувала,
Та й тим судилось рано одцвісти.
Надії промінь нам світив недбало
В години часті бурі і сльоти.
Все ж ти — священна, юносте, для мене,
Світання хмуре, будь благословенне.

Вкусивши рано з дерева пізнання,
В його трутизні вбив я супокій,—
Збагнув, що честь, найкращі шоривання
Зневажив світ у ницості своїй.
Мов сон ранковий — нетривке кохання;
Знання ж і Правда — милий боже мій! —
Вони, мов ті безпосажні дівчата,
Що їх ніхто не хоче помічати.

Я бачив труд даремний бідолахи —
За вітром гнав до щастя він байдак.
Але того, хто вдягнений у лахи,
Зненацька вітер повертав навспак.
За гроші в нас в пошані й потіпахи;

Що зміг платить, те й вартий з нас усяк.
Я бачив: лжею світ живе, обманом,
Що нас сліпить і розуму уйма нам.

Пороки, зло, я бачив вас без міри,
Як люто серце шматували ви!
Та юний шал за мить долав зневіру,
Прогонив їх із серця й голови,
Між хмар палаці зводив він в ефірі,
В пустелі слав нам килим із трави,
Хистка ж надія вогники світила,
Щоб юність у біді не заблудила.

Ні, не вітрець важкі розвіє думи,
Страждання й біль, який росте щораз,
Ні, не забудь тих ран од кривди й глуму,
Що рубцювалися увесь цей час,
Коли бездонну повнили діжу ми,—
Лиш вік дозрілий порятує нас.
Все ж ти — священна, юносте, для мене,
Світання хмуре, будь благословенне!

ГЛОСА

*Вірші лиш сліпак складає:
Крайнець звик на глум їх брати.
У співця талан щербатий,—
Грошей зроду не надбас.*

От спинімось на Гомері:
Вік прожив у старцюванні;
Мерз Овідій у вигнанні;
Ще вам приклад в тій же сфері,—
Битий лихом Аліг'єрі.
Щастя всіх співців минає,
На Парнас не заглядає;
«Лузіад» і «Дон-Кіхота»
Автори — сама голота.
Вірші лиш сліпак складає.

«Нащо нам Петрарка, Тассо?» —
Так питає не без злоби
Кожен йолоп твердолюбнїй
З давнини й до цього часу.
«Теж,— мовляв,— знайшли окрасу:
Ну, кому цікавий, брате,
Матія, король завзятий,
Про Іллір'ю співи щирі,
«Бджілок» тих рої чотири,—
Крайнець звик на глум їх брати!»

Спритно крамарчук махлює:
Полотна наміряв нині
Та й розживсь на тім аршині,—
Зирк — уже палац купує.
А бідак поет міркує:
Хоч в Китай збирайсь тікати
Геть від клятого дівчати:
Пальці вмазав у чорнило,
А воно й не полюбило,—
У співця талан щербатий.

Та поет співає й далі!
Купи грошей нагрібайте,
Більш палаців набувайте
Та й живіть в них без печалі.
Де в траві росі кришталі,—
Там поет палац наймає,
Де й воротаря немає,—
Зорі світять в нім осяйно;
Там поет живе й, звичайно,
Грошей зроду не надбає.

ЕЛЕГІЯ МОЇМ ЗЕМЛЯКАМ

Земле кранська, люба мати,
Де кінець твоїх страждань?
Щоб нове життя почати,
Гордий брате мій, устань!

Глянь, як любить тебе доля
Й одкрива достатку ріг.
Озирнися лиш довкола,—
Все лягло тобі до ніг.

Скриті скáрби гір найвищих,
Доли, ниви і гаї,
Ці зелені пасовища
І оселі ці — твої.

По шляхах — вози, підводи,
Люд на ринках — не злічить!
Скільки барж на бистрих водах
Сава з Люблянкою мчить!

Глянь на цвіт дівчат, юнаків,
На кмітливість нашу зваж
І скажи, чому ж усяке
Зневажає звичай наш,

Честь батьків і їхню мову;
Чом в писаннях наших днів
Не читаємо ні слова
Ми про подвиги синів?

На семи горбах гуляли
Вовк і яструб-гостровид,
А Емон вже обмивали
Хвилі Навпорта сто літ.

То чому ж в очах чужого
Наші землі — вічна мла,
Де лиш хата край дороги,
Що до моря пролягла?

Чому Крайна — здавна тьмава —
Скніє в темряві нічній?
Чом зоря жадана слави
Не розвіє морок в ній?

Не пишалася Ітака ж
Кіньми, хлібом чи вином,
Невелика була також,
А прославилась давно.

Бо любили вірні діти
Край обітований сей,—
Над усі міста на світі
Її ставив Одиссей.

Ну, а ти зречешся й брата
І до зиску чимскоріш.
Ти ладен лиш те писати,
Що тобі приносить гріш.

Гнеш перед чужим ти спину,
Співів отчих гине й слід.
І до честі батьківщини
Ти холодний, наче лід.

Тихше, пісне! Скорбним звуком
Серцю ран не завдавай.
Згинь, неславо! Любі внуки,
Станьте ви за рідний край!

РАЙСЬКА ПРОЦЕСІЯ

Вісімнадцять сот відміряй
І додай ще тридцять п'ять —
Стільки літ Христова віра
Сіє в світі благодать...

...Бог сидить вже на престолі,
Янголяток тлум притих,
Що при ньому в дружнім колі
Стали в день усіх святих.

Тут же й син побіля нього,
Зверху дух святій вита.
Ніби в день суда страшного,
Збплась братія свята.

На процесію кортіло
Глянуть їм, на душі ті,
Що торік лишили тіло
У юдольній суєті.

В німбах йдуть вони щасливі
Із чистилища, в руках
Несучи гілки оливи,
Бога славлячи в псалмах.

На корогвах агнець божий,
Хрест і чотки,— то була
Зброя їх, земна сторожа
Проти нечисті і зла.

Душ з мільйон іде поволі,—
Все голота, як на зло...
Бог похнюпивсь на престолі,
В бога хмуриться чоло.

Під корогвою ступає
Христофор люблянський наш.
Бог святого зупиняє:
— Ну ж і тлум! Розгардіяш!

Все старці, ченці, черниці,
Все мужва... Чи то ж для них
Ці чертоги і світлиці
Я в раю своїм воздвиг?

Вся ця шушваль, каліч може
Грітись в пеклі. Сто чортів!
Жодного в раю вельможі
Я за кілька літ не стрів.

Аж на серці легше стало,
Як оглянув твій кортеж:
В нім панів, дворян чимало
Та й купецтво там знайдеш...

Християни — де не гляну:
Відень, Рим, Париж, Мадрид.
Та куди їм до Любляни,—
В рай давно запав їм слід.

В них і вівтарі для мене,
Й духівництва ціла рать,
А чому в огні геєни
Лиш люблянці не горять?

— Все це — просто, боже милій,—
Христофор сказав йому,—
Дідьчі підступи безсилі
У Любляні лиш тому,

Що театрик там нікчемний, —
Сморід в ньому, цвіль і гидь.
Ресторан, як погріб, темний,
А бруднющий, аж нудить.

М'ясо там тверде, мов лико,
Вина — гірше кислоти.
Тим-то втіха невелика
У такі кошари йти.

Як на стрельбищі ж гульня йде,
Там лиш хвойди, й заодно
Хіба шевчки,— звиняйте,
Як не тріска, то лайно.

Так ото ж люблянці, отче,
Не на гульки — в божий дім
Сунуть юрмищем охоче,
Щоб уникнуть пекла їм.

Але біс, личина клята,
Вмить підслухавши все це,
Став люблянців підмовляти
І заманювать в сильце:

Так і так, мовляв, одкрити
Вам потрібно казино,
Де б і карти, й оковита,
Де б жінки були й вино...

Аби шарварок роздути,
Він жупана наущав,
Щоб на гулі баламутів
Й скапцанілу шляхту гнав,

Звів у місті «Колізеум»:
Там люблянці на весь дух
Так ревнуть йому «Те деум»,
Що оглушать всіх навкруг.

І те капище погане
Шлях у рай заступить нам.
І новий Содом постане,
Зойк і стогін тут і там.

І театрик той щоліта
Будуть ширить день при дні,
Де б могла хвала гриміти
Безугавно сатані.

Місто грішне, безталанне,
Що розтлилося дотла,
Ти пекельним лігвом станеш,
Центром дідьчого кубла.

Христофоре наш, не двісті,
Літ із десяти зачекай,—
І не знайдеш в цілім місті
Ні душі в господній рай.

Амінь!

ПАНОВІ
ІЗМАЇЛУ СРЕЗНЕВСЬКОМУ
на спомин
великої неділі літа 1841

Слов'янин єси від роду.
Ти прийшов до нас зі сходу.
Вернешся в свою господу,
Сину матірньої Слави,—
Спогадай братів з-над Сави.

МАТІЇ ЧОПУ

(Нагробок)

На мовах цілої Європи знався
Той, хто у цій могилі мирно спить;
Він жив мистецтвом і без меж карався
За час, коли не міг йому служити.
Студентам Р'єки, Львова і Любляни
Вигострював він думку, мов косу;
Коли б був жив, пізнали б ще країни
І власних творів Чопових красу.
Та щойно став синів святої Слави
Будить,— забрали його хвилі Сави.

ГАЗЕЛІ

1

В пісні цій, немов у *скрині*, скарб — твоє імення;
В мене в серці теж *віднині* лиш твоє імення.
Я поміж братів-словенців ширю звук солодкий,—
Щоб лунало по *країні* всій твоє імення,
Щоб на скрині тій пісенній кожен міг читати
Напис — літери *нетлінні* — знов твоє імення,
Щоб і в пітьмі потойбічній сяяло відрадно
У незгасному *промінні* там твоє імення.
Більш, ніж Цінтії, Корінни, Делії, Лаури,
Хочу, щоб не зникло в *плині* днів — твоє імення.

З очей твоїх дізнатись я хотів,
Чи любиш ти, чи ні, та й не зумів:
Здаля мені всміхаєшся привітно,
А підійду — відвернешся без слів;
Очей не зводжу з тебе — ніби хочеш
Злетіти, щоб дивитися не смів,
Коли ж на іншу дівчину погляну,
Спалахує на лпчку в тебе гнів.
Кохаєш чи ненавидиш — збагнути
Не можу я, бідак із бідаків.

Як біда не всім ще *знана* — те, що я її люблю,—
Скаже пісня *полум'яна* те, що я її люблю,
Знає ніч, як я зітхаю, як давно позбувся сну,
Знає сонце, вставши *зрана*, те, що я її люблю.
І світанок знає, й південь, і вечірній знає час
Те, що в мене в серці *рана*, те, що я її люблю.
В хаті стінам це відомо, знає хатня самота,
Знає, мабуть, вся *Любляна* те, що я її люблю.
Знає шлях, де мила ходить,

знає пташка в небесах,

Знає ружа *пишновбрана* те, що я її люблю.
Знають милої пороги, навіть камінь поблизу,—
Кожне вірить: не *омана* те, що я її люблю.
Знають всі живі істоти, знають річі неживі —
І не вірить лиш *кохана* в те, що я її люблю.

Ще торік між дітьми гралась на *гулянні* —
 час летить;

Нині юнаків чаруєш у *Любляні* — час летить;
 Ти проходиш, ніби зірка; мов супутники — вони,
 Стежать поглядом, безмовні і *слухняні*, —
 час летить.

Наче Ганнібал при Каннах, нас перемагаєш ти;
 Ми — немов той Рим в покорі й *сподіванні* —
 час летить.

Пишна дівчино! Подумай: кожна квітка нетривка,
 Промайнуть ясного літа дні *останні* —
 час летить.

Так співець убогий мовить, оком зраний твоїм,
 Той, кому лиш старість — лікар у *стражданні*, —
 час летить;

Всю красу Єлени
 й мужню смерть троянських вояків
 Тільки пісня нам лишає в *спогаданні* —
 час летить.

Чи в ріллі насіння зіїде,— той, хто *сіє*,
 сам не знає;
 Той, хто садить деревинку, чи *зуміє* —
 сам не знає.
 Кочовик усеньке літо день у день пасе отари,
 Чи діждатися приплоду є *надія* — сам не знає.
 І купець по світу ходить,
 промишляючи прибутку,
 А того, чи це не буде марна *мрія*,— сам не знає.
 І коли сурма покличе вояка на поле бою,
 Що з ним станеться — загине чи *вціліє* —
 сам не знає.
 І поет, що склав цю пісню —
 чи її ти прочитаєш,
 Чи вона крижину серця *розігріє* — сам не знає.
 Ти розжеврїла в співцеві тихе полум'я співоче,
 Та чи спалахне пожегаром ця *стихія* —
 сам не знає.

Про ці вірші всяко судять —

де ж тут бути згоді?

Хто похвалить, інший гримне:

«Тьху на тебе! Годі!»

Хто велить: «Пиши сонети».

Інший знов: «Балади!»

Третій був би,— мовить,— радий Піндаровій оді;

Ще хто інший уподобав, може б, і газелі,

Але ж крик: «Віршуй, як Водник,

славний у народі!»

Хто розпусний, каже: «Надто ці пісні цнотливі»,

А святенник: «Ні, їм місце в пеклі, аж на споді!»

Я ж тобі, єдина, прагнув до смаку припасти,—

Більше нічий не хочу догоджати моді.

СОНЕТИ

СОНЕТИ КОХАННЯ

1

Про наших предків бойові діла,
Про все, що знала дотепер Любляна,
Про те, як відбивав Октавіана
Метулум древній, спалений дотла,

Про те, як для Христа щитом була
Словенія — мала, та нездоланна,
Як гинула орда, від Колпи п'яна,
Що кранці їй не відали числа,—

Про це Гомери грають, я ж у струни
Вдаряю, щоб співати про дівчат,
Про честь твою, безжалісна красуне,

Про те, який звабливий, млосний яд,
Яке страждання люте і безкрає
Зір неземний стрілою посилає.

Крім Сонця,— в небі сонць велика сила!
Покинута світилом дня, Земля
Милується їх сяйвом, як маля,
І ніч благословля, що їх відкрила.

Як позолотяться хмарин вітрила
І вийде Сонце на свої поля,
Земля, його побачивши здаля,
Вмент забуває про нічні світила.

Дівчат в Любляні — як у небі зір;
Любується, люблянські любі панни,
Красою вашою мій тихий зір.

Та милій чарування мною дане —
Приковує мій погляд лиш вона,
Княжна могого серця осяйна.

Як прагне тужне око весляра
Уздріти Діоскурів ясні зорі,
Коли гуляє вітер на просторі
І хвиля йде на човен, мов гора,

Бо щойно зблисне їх проміння гра,
Еол вітрів ув'язнює в коморі,
Вщухає гуркіт грому, і на морі
Знов мирна запановує пора,

Так я жадаю бачити, кохана,
Очей твоїх проміння, що горить,
Як сяйво днини весняного рана.

Воно порозганяє хмари вмить,
І хоч недобра доля ще гримить,
Вже човен мій несе блакить рахманна.

Пізнав мій зір, навиклий до омани,
Тих двох сестер — ще дівчинка одна,
А друга жінка знадлива, ставна,
Обидві — цвіт красн і честь Любляни.

Я кинувся тікати. Давні рани
Знов заболіли. Дика звірина
Так від ловців тікає, як вона,
Колись підстрелена, їх знов догляне.

Тікав я, бо згадав, як навесні
Венера й Купідон мені стрілою
Послали в серце болі навісні.

Подумав я — боги переді мною:
Амуром те дівча здалось мені,
А жінка — Афродітою сяйною.

Амуре, ти й твоя вродлива мати
Мене за дурня мали довгі дні,
Та годі! Як Петрарка, без платні
Похвал не буду більше вам співати.

Невтомна Парка — страшно й нагадати —
Чимало літ налягла вже мені,
А що я маю за свої пісні! —
Лиш на́смішку зухвалого дівчати.

Боги, ви з мене кпили, бо ж нема
Красуні, що взяла б мене до пари...
Доволі! Збувшись вашого ярма,

Я з позовів куватиму динари,
А вечорами друзі і корчма
Поможуть проганяти смутку хмари!

ВІНОК СОНЕТІВ

1

Поет твій знов словенцям в'є вінок
З п'ятнадцяти поєднаних сонетів,
Де магістрал, як цвіт усіх тих сплетів,
Повторить тричі кожен свій рядок.

В гармонії знаходячи зв'язок,
Росте з рядка останнього терцетів
Новий сонет, і щирий спів поетів
По ланці ланка нижеться в разок.

Пливуть пісні із почуття ясного,
Коли ж вночі і стихнуть уві сні,
То знов звучать уранці, голосні.

Ти — магістрал, мого життя дорога,
На ній звучатимуть і по мені
Рядки хвали тобі й моя тривога.

Рядки хвали тобі й моя тривога
Звучатимуть словенцям і тоді,
Коли засну я по важкім труді
Між плит забутих цвинтаря старого.

І, вражені із голосу живого,
Як ти, красуні горді й молоді,
Серця відкривють любосній жаді,
Схваливши сталість почуття палкого.

Всміхнеться ще країнцеві весна,
Зійде зоря, ласкавіша до нього,
І з'являться гучніші імена.

Та віриться — попри нові вимоги,
В ті дні й моя бринітиме сумпа
Із серця зросла пісенька убога.

Із серця зрбсла пісенька убога
Сердечний розпач виливає мій.
Як Тассо Леонорі чарівній,
Тобі молюсь, подібний я до нього.

Уста йому тлумила осторога,
І погляд гас у тузі мовчазній.
Не мавши він опори і надій,
Звіряв пісням біль серця молодого.

Не гасне жар моїх жадань, гадок,
Хоч погляд твій не йде на допомогу,
З непевності ж і страх росте, й тривога.

Хай розповість, плетучись у вінок,
Таємні муки почуття тривкого
Мій вірш — троянд зарošених пучок.

Мій вірш — троянд зарощених пучок —
Розкриє всі приховані страждання,
Бо серце стало ґрунтом, де кохання
Сонети сіє, йдучи між грядок.

Ти — сонце їх. Та в сяєві шибок
Мені з вікна не блиснеш. І спіткання
В театрі я шукаю, на гуляннях
І поміж пар, завпхрених в танок.

Тиняюсь часто, сповнений одчаю,
По вулицях міських. Серед жінок
Твого лица ясного не стрічаю.

Я сльози ллю. Ні вістки, ні чуток!
Тому і спів, що нигд тебе вінчаю,—
Із краю мли, де вічний холодок.

Із краю мли, де вічний холодок,
А не з того, де сяє зір твій милий,
Що перед ним зникає сум безсилий
І гине гніт всіх болісних гадок;

Де лиця радістю цвітуть щокрок,
Де розладу не ранять душу стріли,
Де рветься спів із серця легкокрилий
І вірш розкутий лине, мов струмок;

Де зрошує любовних сліз волога
Розкішний плід з добірного зерна,
Де будить листя подихом весна,—

Не тих країв ласкаві перелогі —
Мій спів плекала інша сторона,
Цвіли пісні без леготу легкого.

Цвіли пісні без леготу легкого,
Для тебе, гордої, поставши з мли,
І муз не заслужили похвали,
І приятні не знали ні від кого.

Пнучись до модного, всього чужого,
Вже на німецьку діви перейшли.
Десь заживе в них глуму та хули
З Парнасу рідного ця пісня вбога.

Камени наші в розпачі німім
Стоять, мов сироти, біля порога,
А ми чужому відчинили дім.

І зражені вже чахнуть од знемоги
Троянди наші на шпилі крутім,
Отам, де незворушних скель облога.

Отам, де незворушних скель облога,
Орфеїв теж колись солодкий спів
Втішав суворих Фракії синів
В Родопах, горах Хему голубого.

Такої б ласки й нам зажить од бога!
Орфей би наш країнців розбудив,
Зігрів би всіх словенців, як братів,
На схилах Альп, Триглавових відногах.

Змагаючи наш розбрат і порок,
До краю отчого б навчив любові
І всіх словенців об'єднав би знову

Той ніжний спів, гармонії зразок,
Зродив би мир і радощі, обнову
В краю снігів і темрявих стежок.

В краю снігів і темрявих стежок
Панує зло, відколи вмер ти, Само.
Надгробок твій, занедбаний синами,
Вкривають пил, будяччя і пісок.

За давньої усобиці клубок —
Ярмо Піпінове тяжить над нами...
А там — бунти, бій Вітовця з ляхами
Та лютих турків спис і мотузок.

Минули дні звияги бойової,
І, глухом приспані ще на зорі,
Гучні навік замовкли піснярі.

Квітки ж, які зростив зими глухої
Новий Парнас на дикім пустирі,
Імлою вкриті, зрошені сльозою.

Імлою вкриті, зрошені сльозою
Троянди ті, що й мій зростив Парнас,—
Любовні ж сльози лив я водночас
І за вітчизною, і за тобою.

Болить мені, що в дні незгод, розбою
Словенці матері зреклися враз,
Що суджена ти не моя, що вгас
Мій промінець надії нетривкої.

І прагну я, щоб з іменем твоїм
Й моє разом прославилося в пісні,
Яка служила б зброєю вітчизні,

Словенців розбудила б і в наш дім
Вернула мир... та квіти мої пізні
Йно лиш зійшли, а їх нівечить грім.

Йно лиш зійшли, а їх нівечить грім,—
Так інколи в лютневі дні погожі,
Проснувшись, радісно розквітнуть рожі
І славлять сонце усміхом своїм.

Та раптом голови поникнуть їм,
Коли вітри заскочать зловорожі,
І білий саван сніжної пороші
Покриє все на обширі німім.

Мені ж твоє світило сонце вроди,
Я милувався поглядом твоїм,
І цвіт чуття розкрився за погоди.

Зненацька сніг над обрієм ясним
І никне цвіт у лютий час негоди,
Юга гнітить в полоні сніговім.

Юга гнітить в полоні сніговім,
І доля зла твого співця карає,
Його скорбота обляга безкрая,
Еріній тлум ганяється за ним.

Як та Діана всупір духам злим
Спасла Ореста від лихої зграї,—
Так і мене, що жити сил не маю,
Зцілила б ти своїм чуттям святим.

Та сон минув. Надії й супокою
Зоря лиш блиснула й погасла вмиль,
І знову мла, ще хмуріша, лежить.

Померкло все. Я серця не загою,
Відрадний спів не зрине у блакить,—
Ледь-ледь ростуть квітки мої весною.

Ледь-ледь ростуть квітки мої весною,
Занедбані, як при шляху полин.
Так поміж скель, в розколинах руїн,
Бува, троянди вчепляться порою.

Заглушені плющем і кропивою,
Вони лиш чахнуть, ждучи на загин.
А посади на грядку їх, за тин,—
І вродою засліплять чарівною.

Так при тобі, при сонці золотім,
Душі моєї незрівнянний світе,
Оцих би віршів забували квіти.

Як хочеш ти життя вернути їм,
Звільнити цвіт із-під важкого гніту,—
Іди, зігрій їх поглядом своїм.

Іди, зігрій їх поглядом своїм,
Дай бачити лице твоє кохане,
І царство мли, і грізні урагани,—
Усе нараз поникне перед ним.

Гризота й сум розвіються, як дим,
І мук незбивні упадуть кайдани,
Твій чистий зір важкі загоїть рани,
Яких не міг загоїть я нічим.

І на чолі, позначенім журбою,
В заснулім серці розбудивши кров,
Надія світла засіяє знов.

І ліру я на новий лад настрою,
Й пісенні квіти виростить любов,
Їх цвіт засяє щирою красою.

Їх цвіт засяє щирою красою,
Як сяє рожа рання навесні,
Коли спадуть морози навісні,
І мліє сад у білому завої.

Гуде бджола. Пастух на водопої
Стрічає день повий, і голосні
В гаях лунають солов'їв пісні,
Все радістю проймається живою.

Та ні! Я знаю, що моїх квіток
Така висока не чекає шана,
Боюсь, що ти їх не приймеш, кохана.

Однак прошу: візьми їх в свій садок.
Це ж, гоючи свої сердечні рани,
Поет твій знов словенцям в'є вінок.

Поет твій знов словенцям в'є вінок.
Рядки хвали тобі й моя тривога,
Із серця зросла пісенька убога —
Мій вірш, троянд зарощених пучок.

Із краю мли, де вічний холодок,
Цвіли пісні без леготу легкого,
Отам, де незворушних скель облога,
В краю снігів і темрявих стежок.

Імлою вкриті, зрошені сльозою,
Йно лиш зійшли, а їх нівечить грім,
Юга гнітить в полоні сніговім.

Ледь-ледь ростуть квітки мої весною,
Іди, зігрій їх поглядом своїм —
Їх цвіт засяє щирою красою.

* * *

Наснилося, що доля нам лукава
Послала щастя, в раї звівши нас,
А тут нас простір розділяв і час,
Ми й стрітись на землі не мали права.

Ти, як сестра, молодша і ласкава,
З Лаурою сиділа. Ви не раз
Читали все, що писано про вас,
Як на землі гриміла ваша слава.

На терези святого Михаїла
Поклали ми з Петраркою пісні,—
Моя відразу шалька підлетіла.

Тут чари я додав твої ясні,
А він Лаурині, і вроди сила
Зрівняти шальки помогла мені.

* * *

На небі місяць сяє в вишині,
І тільки промені на землю впали —
Ряхтять алмазом льодові кристали
І діамантом — роси по весні.

Усі дива природи потайні
Його проміння завжди відкривали,
І прикроців од нього ще не знали,—
Бо не пекли ті промені ясні...

Не бійтеся — ні ти — пісень моїх,
Ні мати й мплий твій; хоч, горем битий,
Я буду все життя співати їх.

Вони, як сяйво місяця розлите,
Освітять лиш скарби приваб твоїх,
А криги серця їм не розтопити.

* * *

Коли вже видко невблаганний скін,
І смерть змика вмирущому повіки,—
Його не силують приймати ліки,
А все дають, чого запрагне він.

Коли лютує шторм з усіх сторін,
В пільмі вергаючи вали без ліку,
Весляр, в розпуку вкинутий велику,
Човна пускає смерті навздогін.

Так я тепер, в гірку годину скрути,
Безсилий вже, не важачи нічим,
З палких бажань своїх здимаю пута:

Жаго моя, в полоні я твоїм —
Сп'яніймо від солодкої отрути
І серце нею прагнуще спалім.

* * *

Обранцям божим по страшнім суді
Відкриє рай свої дива розкішні,
І ті, що купчаться ліворуч, грішні,
Побачать щастя праведних тоді.

Це грішникам страшніше в їх біді
За всі тортури в темряві кромішній,
В цім видиві вбачатимуть, невтішні,
Пекельних вогнищ полиски бліді.

Вона обранцеві всміхнулась,— навіть
Їй очі розпромінила любов,
А я відчув — мене мов пільма давить,

Я, свідок щастя, з горя похолов;
Лечу (ніщо вже долі не власкавить!)
Шляхом відчаю в прірву стрімголов.

СОНЕТИ НЕДОЛІ

* * *

О Вербо, стороно моя щаслива,
Село, де хата батькова стоїть,
Якби не звабила з твоїх угідь
Мене жадоба знань — змія брехлива,

Не знав би я того сумного дива,
Що мрію серця оберта на їдь,
Не бачив би надовкруги страхіть,
Не чув би, як шумить зневіри злива!

Я взяв би за дружину те дівча,
Що заміж не піде за багача,
І ми жили б спокійно й працювито.

Оберігав би від хвороби рід,
Оселя — від вогню, від граду — жито
Святий Марко — найближчий мій сусід.

* * *

В пустелю африканську мандрівник
Зайшов і заблукав. Його за очі
Схопила темрява, і серед ночі
Він спочивати ліг на муравник.

Та втім осяяв землю молодик,
І чоловік побачив: на обочі
Лежать шакали, левів поторочі,
А поруч — гадами кишить зміїник.

Так юнака у мрійнім супокої
Приваблює будущина — аж глянь:
Спадають з неї тайнощів завої...

Ось перед ним — наповнена страждань,
Біди й мерзот життя глибока хлань,
Звідкіль нема дороги рятівної!

* * *

Дуб, що його зимою звалить хуга,
Зазеленіє в сонці навесні;
Його конари ще живі й міцні,
Не згасла ще його стара потуга.

Та все ж нема йому рятунку! Друга
Весна прийде і пагони сумні
Вже не розбудить. Нишком, наче в сні,
Лежачого титана вб'є недуга.

Так і сірома, доле навісна,
Якого ти звести зі світу рада,
Піднятись прагне з життєвого дна.

Та, вдарений тобою, знову пада;
Тьмянішає його життя лампада,
Допоки вщент не вигорить вона.

* * *

Кому бідить призначено в житті,
Той, як і я, біди не переборє;
Гігантом будучи, впаде від змори,
Не наживє багатства золоті.

Куди піде, там терня на путі,
Де схоче оселитися, там горе,
Там будуть бурхати в стіну, як море,
Вали нещасть, невтомні і круті.

Летять за ним біда й печаль, мов коні;
Під небом не знайде він сторони,
Щоб заховатися від їх погоні.

Лише холодний затишок труни
Йому спочинок дасть і вічні сні,
Лиш смерть утре його спітнілі скроні.

* * *

Життя — тюрма, час — лютий кат у ній,
Страждання — то його служниця строга,
Журба — невтомний сторож, а тривога —
Провісник зла у камері жахній.

Приходь, ласкава смерте, і зігрій,
Ти — ключ, ти — двері, ти — ясна дорога
З болючих місць до рідного чертога,
Де скине тлін кайдани безнадій.

Ти — шлях туди, де вже немає влади
Гнобителів, де все, що без пощади
Людину кривдило, зникає вмить;

Туди — в постелю, вистелену в ямі,
Де твердо спить, забувшись у нетямі,
Той, хто не хоче, щоб його будить!

* * *

Я не поскаржусь більше, люта доле,
На твій пекучий і рвучкий батіг;
Тюрмо життя, до катувань твоїх
Я звик і з болю не кричу ніколи.

До тягарів привчив я тіло кволе,
До гіркоти — уста, до горя — сміх;
І сам я став мов кам'яний горіх,
Мене колюче терня вже не коле!

Від злих твоїх ударів і проклять
Душа зробилась, мов гірська порода,
А кості задубіли й не болять.

Пропавав мій страх, та невелика шкода,
Я нечутливий, доле, мов колода
Лежатиму, хоч бий мене, хоч гладь!

MEMENTO MORI *

Коротка ти, життя людського мить,
Стількох навік поглинула вже яма!
Туди весь час стоїть нарозстіж брама,
Та дня твого ніхто не сповістить.

Нічим неспла смерті зупинить —
Ні вродою, ні злотов, ні чинами.
Вона, повсюдно ідучи за нами,
Враз обрива життя чийогось нить.

І хай сьогодні легковажно ти
Марнуєш час в полоні суєти,
Утіхами впиваєшся, которі

Твій келих трунком сповнюють ущерть,
Та час мине, і ти, зустрівши смерть,
Вжахнешся і збагнеш: «Memento mori!»

* Пам'ятай про смерть (лат.).

*З ПОЕЗІЙ,
ПИСАНИХ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ*

* * *

Чому її,— вас може здивувати,
Гомерового варту славоспіву,
Бо не поступиться вона, можливо,
І тим, кого всі звикли вихваляти,

Чому її, котру б я міг назвати
І долею, і щастям шанобливо,
Я не в німецькій мові, всім на диво,
А у словенській звикнув величати?

Тому що в нас панам належить нині
Німецькою балакати, а слуги
Словенською патякати повинні.

А що я, наче раб, на всю потугу
Служу коханій і своїй богині,
То й сам шаную звичку недолугу.

СЛОВЕНЦЯМ, ЩО ВІРШУЮТЬ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ

Вам, що із кореня слов'ян постали,
Від матері відлученим зарано,
Геть молоко її наук незнане,
Бо ви, як я, німецьку мамку мали.

За те, що ви тепер їй забажали
Віддати честь, я клясти вас не стану,
Але за віщо ви їй більшу шану,
Ніж рідній матері, являти мали?!

Над всіх жінок повинна бути мати.
А годувальницю належить, дійсно,
Дарунком добрим гідно вшанувати,

І щоб з металу гідного був, звісно.
Багаті ладні-бо на глузи брати
Дарунки, вбогі хай і не павмисно.

ЮНІЙ ПОЕТЕСІ

Якщо в душі твоїй вогонь бурхає,
Запалює тебе на віршування,
Тоді вже справді зайві всі вагання —
Сафо тобі за приклад стати має.

Тоді на тебе слави шлях чекає,
Але забудь про радощі кохання,
Про щастя людського рожеві сподівання
І смерті стережись, що з-поміж хвиль чигає.

Коли ж той поклик не бринить щосили,
Благай собі прихильнішої долі,
Допоки рум'яніє личко біле

Й троянди шлях тобі встеляють долі,
Щоб миртовий вінок тобі наділи,
Не лавровий, що завдає лиш болю.

НАГРОБОК
ЕМІЛЮ КОРИТКОВІ

Людину смерть стинає,
А в людства — довгий вік,
І з ним лиш те триває,
Що створить чоловік.

ПРИМІТКИ

Основу постичної спадщини Ф. Прешерна складає упорядкована ним власноручно і єдина видана за життя поета збірка під назвою «Поезії доктора Франце Прешерна» (1847).

Переважна більшість творів канонічної збірки увійшла й до нашого видання. З огляду на його жанрову спрямованість, до нього не залучено деяких поезій, що мають сатиричний або епічний характер, а також Прешернові переклади з інших мов. Натомість визначені самим поетом розділи збірки поповнено кількома поезіями з числа тих, які Прешерн опублікував у періодиці, але не залучив до своєї книжки.

Творчу спадщину Ф. Прешерна вичерпно прокоментовано такими видатними словенськими вченими-прешернознавцями, як Ф. Кидрич, Я. Кос, А. Слодняк. Для цих приміток використано їхні коментарі й дослідження, а також розвідки інших, передусім словенських, літературознавців.

«Те, чим я жив, — надію й страх...»

Цей чотиривірш — своєрідний підсумок поезій, присвячених Прешерном його коханій Юлії Пріміцовій. Афористичність і філософський характер поезії навели Прешерна на думку поставити її як епіграф до збірки своїх поезій. У новій позиції вірш сприймається як сповідь поета не тільки в інтимному, але й у творчому аспекті.

ПІСНІ

Дівчатам

Перша поетична публікація Прешерна. Разом з автоперекладом на німецьку мову вірш був надрукований 1827 року в «Illyrisches Blatt».

Під вікном

Вірш стилізований під народну пісню, різновид серенади. Належить до пізнішого періоду творчості поета, створений 1843 року.

Рекрутська

«*П'ять футів з лишком...*» (в оригіналі «п'ять футів і п'ять дюймів») — припускають, що Прешерн зазначив тут свій зріст. Водночас це була норма, за якою брали до війська.

Заздоровниця

Написана 1844 року як реакція поета на псевдопатріотичний галас з нагоди відвідин Любляни цісарем Фердинандом I та на пустодзвонний австрофільський славоспів Янеза Весела-Косеського «Словенія — цісареві Фердинанду I». Прешерн мав намір вмістити «Заздоровницю» в своїй збірці поезій, проте цензура викреслила йому четверту строфу. Спотворений таким чином твір Прешерн вилучив зовсім зі своєї збірки і опублікував лише після березневої революції 1848 року, яка усунула цензуру (в «Селянській та ремісницькій газеті», а згодом і в V випуску «Кранської бджілки»).

На спомин про Валентина Водника

Поезію вперше опубліковано 1845 року до двадцять шостої річниці з дня смерті першого словенського поета Валентина Водника (1758—1819). З пошани до свого вчителя, Прешерн написав її улюбленим роз-

міром батька словенської поезії (чотиривірші, складені з двостопних амфібрахіїв), який Водник запозичив зі словенських народних танцювальних ритмів (так званих «поскочніц»).

Фенікс — міфічний птах, що, проживши кількасот років, сам себе спаливав і, омолоджений, воскресав з попелу (образна паралель до багатократного воскресіння поета в його творах).

«В гіркій самотині...» — чернечий і священницький сан В. Водника був перешкодою до одруження. Прешернів вірш, однак, не є виключно твором до дати, головні його тези стосуються так само Прешерна, як і Водника.

На спомин про Андрія Смоле

Поезія присвячена щирому приятелеві Прешерна Андрію Смоле, власникові великого маєтку Пресек, а також поштових і торговельних закладів у Любляні, аматорові словенської народної й мистецької поезії. Смоле був високоерудованою людиною, добре знав і любив європейську літературу, сподівався з допомогою Прешерна удатися до видавничої та журналістської діяльності. Сприяв виданню багатьох словенських книжок, домагався дозволу видавати газету «Ilirске novice» та літературний додаток до неї під назвою «Ilirski Merkur».

«Може, й не вмерла б старенька Сивілла...» — легендарній Сивіллі з Ефіопії Аполлон обіцяв стільки днів життя, скільки піщинок на березі моря, якщо вона зречеться батьківщини. Вона вмерла, доторкнувшись листа, запечатаного рідною землею. Так і Смоле, може, довше пожив би на чужині, але його вабила рідна земля.

«От і усе, в чім тобі пощастило: в рідному краї в могилу лягти» — ці слова викарбувані на пам'ятникові Прешерну в місті Крані.

Про залізницю

Поштовхом до написання цього дотепного діалогу закоханих стала звістка про початок будівництва залізниці Цельє — Любляна.

Двайсетциці — словенська народна назва старих австрійських монет вартістю 20 крейцарів або 20 геллерів.

Невінчана мати

Цією поезією, створеною 1843 року, невдовзі після народження Прешернової доньки Ернестини, поет, очевидно, сподівався збудити почуття материнської любові в Ани Єловшек (їїго дружини в цивільному шлюбі), яка віддала доньку ще немовлям на виховання чужій жінці. Водночас цим твором поет ставав на захист зневажуваним тоді нешлюбним матерям. Українською мовою поезію вперше переклав С. Яричевський.

Поетові

Афористично стислий і емоційно наснажений образ покликання і обов'язку поета, як їх розумів Прешерн.

Ой плакала дівчина

Поезію написано на мелодію чеської пісні, наспіваної Прешерну його приятелем Якобом Травном. Вірш мав розрадити Якеця (зменшувальне від Якоб), котрому не відповіла на кохання якась віденська панночка. Прешерн виявився пророком: примхлива дівчина так і не вийшла заміж. За життя поета вірш не друкувався.

БАЛАДИ ТА РОМАНСИ

Школяр

«Я повісив на гвіздох усю науку» — тобто занедбав науку, повісивши на гвіздох шкільну торбу.

Тур'яцька Розамунда

Тур'яцька — від назви замку Тур'як, руїни якого й тепер збереглися на південь від Любляни.

Штірія, Краньско (Краньско) — географічні частини Словенії.

Острроверхар — словенізоване прізвище німецьких дворян із замку Свібно під Радечем.

Колпа — річка на кордоні Боснії й Хорватії.

«І зреклася Магомета...» — тобто мусульманської релігії.

Євресчка

Лесце — містечко Лісіце поблизу Брно.

Водяник

Сюжет балади Прешерн узяв з книги Янеза В. Вальвасора «Слава Воеводини Кранської» (1689), де записано, як першої неділі липня 1547 року водяник привселюдно затагнув у річку Любляницю примхливу красуню Уршку Шефер, з якою танцював на Старому майдані.

Любляниця — річка, що протікає містом Люблянню, притока Сави.

Туреччина біла — йдеться, очевидно, про місто Белград, що було тоді під владою Туреччини; на це вказують слова балади — *«де Сава й Дунай»*: ці ріки зливаються саме поблизу Белграда.

Друге поховання

Прешерна, як це відомо з матеріалів про його життя, часом поймає думки про самогубство. «Друге поховання», очевидно, народилося з подібних настроїв, спричинених безталанним коханням до Юлії.

Севера — конкретне значення цього латинського імені — сувора, жорстока.

«З баклажком» — у баклажку була отрута.

«Мізерер» — одна з католицьких поховальних молитов.

«Нащо мене поклали в землі оцій святій?» — у середньовічній богословній літературі висловлювалася думка, що грішникові тільки зашкодить, якщо його поховати в освяченій землі цвинтаря. У такому разі, мовляв, його сам чорт має викинути з могили. Можливо, заключні три строфи Прешернової поезії є відгуком цього повір'я.

Рибалка

У поезії дуже відчутний автобіографічний елемент. *Рібіч* (в перекладі зі словенської — рибалка) — вуличне прізвисько Прешернів.

«Красуня-зоря» — очевидно, Юлія.

«Стрілець» — зоря в сузір'ї Стрільця; тут, мабуть, мається на увазі наречений Юлії Йозеф Шойхенштуль.

Жіноча вірність

Вірш публікується без початкових п'ятдесяти рядків, оскільки А. Малишко не переклав початку балади.

Органіст

У цьому вірші поет дає нищівну відповідь обмеженим критикам його любовної поезії. Закликавши собі на допомогу самого господа бога, він мовить божими устами, що кожен має співати так, як йому співається, не треба примушувати всіх (у баладі — птахів) однаково славити бога.

«Про святого Августина» — мається на увазі пісня «Du lieber Augustin», що попервах мала релігійний характер.

Бремія — цьому пророкові приписують авторство пісень-плачів про страждання євреїв у вавілонському полоні.

Соломон — легендарний автор біблійної «Пісні пісень».

Святий Сенап

Вірш стосується постового приятеля, францискансько-

го ченця Бенвенуто Хробата. Легенду написано за мотивом романсу англійського поета Томаса Мура «Святий Сенан і дівчина».

РІЗНІ ПОЕЗІЇ

Звіздарям

Одна з найперших поезій Прешерна. Як засвідчив сам поет, 1825 або 1826 року він показав зшиток своїх поезій віденському цензоріві, відомому славістові Їрнею Копитарю. Той порадив заховати поезії на кілька років, а згодом їх «добряче почистити». 1831 року Прешерн спалив зшиток, лишивши з нього баладу «Водяник», переклад «Ленори» й поезію «Звіздарям» (перша назва — «Брехливим писакам календарів»).

Пам'яті Матії Чопа

Матія Чоп (1797—1835) — земляк, приятель і натхненник Прешерна, лінгвіст і літературознавець, один з найосвіченіших словенців того часу. Знав античну й сучасну йому європейську літературу, стародавні й усі головні сучасні європейські мови. В 1822—1827 роках працював викладачем гімназії й університету у Львові, де викладав латинську й давньогрецьку мови та історію. Від 1827 року — в Любляні, викладав риторику й поетику в гімназіях міста, а також був скриптором Ліцейської (нині Національної й Університетської) бібліотеки в Любляні. Мав великий вплив на Прешерна, розумів його геніальність і спрямовував його творчість у загальноєвропейське річище. 1835 року втонув, купаючись у Саві. Цю поезію Прешерн писав до десятиріччя Чопової загибелі, але завершив її остаточно роком пізніше (1846) і тоді ж її опублікував.

«Скресає вже лід...» — образна характеристика становища в словенській культурі за часів початку Чопової діяльності в Любляні.

«Готуєм човна» — мається на увазі альманах «Кранська бджілка».

«Лель у нас був на кермі, інший стерник — Палінур» — *Лель* — бог любові, слов'янський Амур. *Палінур* — у Вергілієвій «Енеїді» — стерничий Енеєвого корабля, що, заснувши, упав у море і втопився. Рядок з цими іменами, на думку професора А. Слодняка, треба розуміти так: стерничим поетичного корабля Прешерна, і «Кранської бджілки» взагалі, була любов, коли ж вона загинула, мов Палінур, у хвилях життєвого моря, корабель втратив напрямок і мету, але, на щастя, з'явився Чоп (див.: «Ти врятував нам човна...»).

«Син Альбіону» — англієць.

«Іллірієць» — серб або хорват.

Крез — легендарний багатій стародавнього світу.

«Молоді ж передусім...» — мається на увазі викладацька діяльність Чопа в Р'єці, Львові, Любляні.

«Чути над гробом твоїм матері Славії плач...» — усе слов'янство тужить за Чопом.

Перше кохання

Петрарка, Франческо (1304—1374) — видатний італійський поет-гуманіст часів Відродження, автор збірки сонетів і канцон «Книга пісень».

«Неначе та, що в п'ятницю страсну...» — Свою кохану Лауру Петрарка начебто вперше побачив страсної п'ятниці. Прешерн, своєю чергою, нібито закохався в Юлію страсної суботи.

Прощання з юністю

«Коли бездонну повнили діжу ми...» — тобто виконували безглузду й непомірно тяжку працю. Джерела цього образу лежать у давньогрецькій міфології: даїдаї, п'ятдесят дочок аргоського царя Даная, за намовленням батька вбили шлюбної ночі своїх чоловіків.

За це були на безвік покарані богами і після смерті повинні були нескінченно повнити водою бездонні кадуби.

Г л о с а

Крайнець—житель Крайни (Кранщини), тобто Словенії. Гомер (жив приблизно у VIII ст. до н. е.) — напівлегендарний поет Стародавньої Греції, автор славетних творів «Іліади» та «Одіссеї». Помер сліпим жебраком. Овідій, Публій Назон (43 р. до н. е.— 17 р. н. е.) — видатний римський поет-лірик, автор збірок «Героїди», «Метаморфози», «Жалі». Помер у вигнанні на березі Чорного моря, де складав тужливі поезії, що в них, зокрема, скаржився на холоднечу.

Аліґ'єрі, Данте (1265—1321) — великий італійський поет, автор геніальної поеми «Божественна комедія». Вигнаний з Флоренції за політичні переконання, блукав по країні напівжебраком, напівпророком.

«Лузіад» і «Дон-Кіхота» автори — сама голота... — автор епічної поеми «Лузіади» — великий португальський поет Жуїс ді Камоєнс (1524—1580), був засланий до Індії, повернувшись через сімнадцять років, жив у злиднях, помер у госпіталі від чуми. Автор «Дон-Кіхота» — великий іспанський письменник-гуманіст Мігель Сервантес де Сааведра (1547—1616). Був тричі ув'язнений за несправедливим звинуваченням, «Дон-Кіхота» почав писати під час другого ув'язнення, помер у злиднях.

Тассо, Торквато (1544—1595) — видатний італійський поет, автор поем «Рінальдо», «Амінта», «Визволений Єрусалим». Був придворним поетом у Феррарі, збожеволівши, блукав по Італії.

«Ну, кому цікавий, брате, Матія король завзятий...» — Йдеться про легендарного словенського героя (очевидно, короля Матія Корвіна), ушанованого в народних піснях.

«Про Іллір'ю співи щирі...» — поет має на увазі оду В. Водника «Відроджена Іллірія».

«Бджілок» тих роїс чотири...» — чотири річники альманаху «Кранська бджілка». Друга децима — відсіч обмеженим критикам світської поезії, що заперечували право на існування ліричної та епічної поезії.

«Хоч в Китай...» — тобто світ за очі, на край світу.

Елегія моїм землякам

Написана 1832 року, вперше опублікована через 60 років після поетової смерті. Після гострої критики віденського цензора Копитаря Прешерн не робив спроб видрукувати «Елегію», щоб не накликати лиха на «Кранську бджілку». Своїм твором Прешерн хотів збудити в словенцях почуття національної гідності й гордості.

Люблянка — мається на увазі Любляниця — річка, що протікає містом Люблянню.

«На семи горбах гуляли...» — посилаючись на словенського історика Долнічаря, Прешерн твердить тут, що Любляна на 471 рік старша від Рима. Мовляв, коли на місці майбутнього Рима ще гуляли звірі, мури *Емони* (попередниці Любляни) вже обмивали хвилі *Навпорта*, тобто Любляниці.

«Наші землі — вічна мла...» — На південь від Любляни лежить Бар'є — колись страшне мочарище, тумани з якого робили Люблянну похмурим, імлистим містом. *Ітака* — невеличкий острів у Іонічному морі, батьківщина Одиссея, який її прославив. Для Прешерна Одиссей — взірець патріота.

Райська процесія

Дотепна сатира на лицемірну мораль колишнього люблянського міщанства. Перші вісімнадцять строф віддають розмову бога зі святим Криштофом, патроном люблянського цвинтаря, що відбувалася нібито 1835

року. До революції 1848 року сатира ходила в списках по Любляні; опублікована вперше після революції в V випуску «Кранської бджілки».

«*Те деум*» — початкові слова церковного гімну «*Te deum laudamos*» («Тебе, боже, славимо»).

П а н о в і І з м а ї л у С р е з н е в с ь к о м у...

Ранньої весни 1841 року в товаристві словенського (згодом — хорватського, або іллірійського) поета Станка Враз до Любляни приїхав російський та український філолог-славіст, представник харківської школи романтиків, професор Харківського університету Ізмаїл Іванович Срезневський. Станко Враз познайомив його з Прешерном, який і записав у блокнот гостеві цю поезію.

М а т і ї Ч о п у (Н а г р о б о к)

Цей нагробок Прешерн склав 1840 року для пам'ятника Чопові на цвинтарі св. Криштофа. Згодом пам'ятник перенесено на Нав'є, своєрідний пантеон словенських літераторів та діячів науки й культури.

«*Власних творів Чопових красу...*» — Прешерн часто закидав Чопові, що той, маючи високу ерудицію, сам нічого не писав. Очевидно, згодом Чоп прийшов до думки висловити на папері свої міркування про літературу. Найсерйозніша публікація Чопа — огляд словенської літератури, написаний ним для Шафарикової «Історії слов'янської мови та літератури всіма наріччями».

ГАЗЕЛІ

Газель — народжена на Сході форма ліричної поезії. Прешерн ознайомився з нею, очевидно, через німецьку поезію («Західно-східний диван» Гете тощо), але безпосередній поштовх до створення циклу дав, можливо, Чоп.

«В пісні цій, немов у скрині, скарб —
твое імення...»

«Більш, ніж Цінгії, Корінни, Делії, Лаури...» — Прешерн називає тут прекрасних жінок, що надихали поетичну творчість Альбія Тібулла (54—19 рр. до н. е.), Публія Овідія Назона, Секста Проперція (бл. 49 — бл. 15 р. до н. е.), Франческо Петрарки.

«Знаю, плещуть язиками цокотухи
безголові...»

Філомела — соловейко; за міфічними переказами, Філомела — дочка Пандіона, сестра Прокни, рятуючись від переслідувань сестриноного чоловіка — Тероя, ублагала богів обернути її на пташку.

«Ще торік між дітьми гралась
на гулянні — час летить...»

«Наче Ганнібал при Каннах...» — Ганнібал — карфагенський воєначальник (247—183 рр. до н. е.), у 216 році до н. е. розгромив військо римлян під Каннами в Апулії. Своєю перемогою спричинив у Римі переляк, виявом якого були слова: «*Hanibal ante portas!*» («Ганнібал біля воріт!»).

«Всю красу Єлени...» — згідно «Іліаді», дружина царя Менелая, красуня Єлена, що її викрав Пріамів син Паріс, була приводом Троянської війни. Прешерн, проте, в останніх рядках п'ятої газелі твердить, що не кривава війна й загибель безлічі вояків спричинилися до того, що людство й досі знає про незрівнянну вроду Єлени, а Гомерова пісня.

Піндар (бл. 522 — бл. 442 рр. до н. е.) — давньогрецький поет, майстер гімнів, пеанів, дифірамбів, од.

СОНЕТИ

Сонети кохання

«Про наших предків бойові діла...»

«Як відбивав Октавіана Метулум древній...» — Мету-

лум — стародавнє місто-фортеця племені яподів десь на території нинішньої Словенії або Хорватії (можливо, сучасна Метліка). Давніші історики, помилково вважаючи, що далекі предки словенців жили на території нинішньої Словенії, зараховували до словенської історії й героїчну оборону Метулума від Августа Октавіана (63 р. до н. е.— 14 р. н. е.).

«Як для Христа щитом була Словенія...» — Хорвати й словенці заступали шлях турецькій експансії в Західну Європу, отже, були щитом європейської культури і християнської віри.

«Орда, від Колпи н'яна...» — Хорвати й кранці (тобто словенці) 1593 року перемогли під Сисаком численне турецьке військо: турків загнали в річку Колпу, де вони й потопилися.

«Про це Гомери грають...» — Сенс думки Прешерна: він, мовляв, не епик, а лірик; нехай словенські Гомери пишуть про ті битви.

«Зір неземний стрілою посилає...» — Петрарчин образ.

«Крім Сонця, — в небі сонць велика сила!»

Вважають, що цей сонет надихнутий першою строфою 218-го сонета Петрарки і 29-м сонетом італійського поета Баттісти Гваріні (1538—1612).

«Дівчат в Любляні — як у небі зір...» — Цей рядок, очевидно, наслідок впливу Овідієвого *«Quot coelum stellas, tot habet tua Roma puellas»* («Скільки зір на небі, стільки дівчат у твоєму Римі»).

«Як прагне тужне око весляра...»

«Уздріти Діоскурів ясні зорі...» — Діоскури, або Близнята — сузір'я. Його промені віщують морякам добру годину або кінець бурі.

Еол — бог вітрів. При світлі Діоскурів він ховає вітри у міх.

«Пізнав мій зір, навиклий до оман...»
«Тих двох сестер...» — у сонеті, можливо, йдеться про кохану Прешерна Юлію Пріміцову та її матір — сестер Євних.

«Венера й Купідон...» — Купідон (Амур) — в античних міфах бог любові, син Венери (Афродіти) — богині кохання і вроди.

«Амуре, ти й твоя вродлива мати...»

«Невтомна Парка...» — Парка — римська богиня народження, що її пізніше ототожнювали з грецькими богинями долі — мойрами, з котрих одна пряде людині нитку життя, друга ту нитку одмірює, а третя в час смерті відтинає ножицями.

«Я з позовів куватиму динари...» — тобто покину любовну поезію й зароблятиму гроші за адвокатські послуги.

Вінок сонетів

Найвизначніший поетичний твір Прешерна. Створений 1833 року, опублікований до дня народження Юлії 22 лютого 1834 року спеціальним додатком до тижневика «Illyrisches Blatt». Друга публікація «Вінка сонетів» у збірці «Поезії доктора Прешерна» відрізняється від першої тим, що, змінивши деякі рядки магістрала, поет зруйнував акростих, щоб не завдавати прикросців Юлії, яка на той час була вже сім років дружиною Йозефа Анзельма Шойхенштуля. Проте в незначній кількості примірників, призначених найближчим друзям, Прешерн видрукував «Вінок сонетів» з акростихом.

«Поет твій знов словенцям в'є вінок...»

«Ти — магістрал, мого життя дорога...» — Пояснивши на початку сонета будову цілого «Вінка сонетів», Прешерн твердить, що подібно до того, як магістрал

є провідний сонет вінка, так Юлія є магістрал його життя.

«Із серця зросла пісенька убога...»

«Як Тассо Леонорі чарівній...» — поет порівнює себе з феррарським придворним поетом Тассо (див. примітку до «Глоси»), закоханим у родичку герцога. Не маючи змоги прямо сказати про своє кохання, він, як і Тассо, освідчується за допомогою поезій.

«Цвіли пісні без леготу легкого...»

«Вже на німецьку діви перейшли...» — поет висловлює душевний біль з приводу того, що у словенців немає належної шани до рідної мови.

«З Парнасу рідного ця пісня вбога...» — тобто складена словенською мовою.

«Камени наші...» — тобто музи словенської поезії.

«О там, де незворушних скель облога...»

«Орфеїв... спів втішав суворих Фракії синів...» — Орфей — міфічний фракійський співець, який своїми піснями зрушував з місця дерева і скелі, зачаровував звірину. Орфеїв спів — символ всемогутності поезії та мистецтва взагалі.

Фракія — місцевість поміж грецькою Македонією і Дунаєм.

Родопи — продовження балканського хребта на території Болгарії і частково Греції.

Хем — древня назва Балканських гір.

«Орфей би наш країнців розбудив...» — Прешерн сподівається, що колись з'явиться словенський Орфей, який наверне словенців до рідного слова.

«В краю снігів і темрявих стежок...»

Само (623—658) — творець великої слов'янської держави, що об'єднав чехів, мораван, словенців у боротьбі проти германської навали.

«Ярмо Піпінове...» — Піпін Короткий (714—768) — володар германського племені франків, підкорив близько 750 року Словенію і включив її, разом з Баварією, в імперію франків.

«А там — бунти...» — автор має на увазі повстання словенських селян 1515 та 1573 року.

«Бій Вітовця з ляхами...» — Ян Вітовець — герой словенських народних пісень (чех з походження), відважний воевода останньої Цельської княгині Катаріни, боровся з мадярами, поляками, німцями. Пізніше служив Габсбургам, згодом — їхнім суперникам. Сенсаційного катрена полягає в тому, що від часів князя Само найсвітлішими моментами словенської історії були селянські повстання, боротьба Вітовця та опір туркам.

«Новий Парнас» — пристановище словенських муз.

«Імлою вкриті, зрошені сльозою...»

«Троянди ті, що й мій зростив Парнас...» — тобто окремі сонети «Вінка сонетів».

«Юга гнітить в полоні сніговім...»

«Ерінії ганяються за ним...» — Ерінії — грецькі богині кривавої помсти за пролиту людиною кров, уособлення докорів сумління за вчинені проти богів і людей гріхи. З Ерініями ототожнювали римських фурій.

«Як та Діана всупір духам злим спасла Ореста від лихої зграї...» Орест — син Агамемнона й Клітемнестри, убив свою матір та її коханця Егіста, помстившись таким чином за смерть батька. За це його переслідували Ерінії, від яких він сховався у храмі Аполлона в Дельфах. Аполлон порадив йому податися до Тавриди (Криму) і принести звідти з храму Артеміди (Діани) її скульптуру. У храмі Артеміди Орест знайшов свою сестру Іфігенію, що була там жрицею, вона порятувала його від Еріній. Такого ж порятунку поет сподівався й від Юлії.

«Наснилося, що доля нам лукава...»
Для того, щоб бодай трохи розвіяти грозову атмосферу навколо «Вінка сонетів» і виправдатися перед Юлією за своє привселюдне освідчення в коханні до неї, Прешерн пише низку сонетів, в яких поетичними засобами показує, що він не міг вчинити інакше, бо почуття було дужче за всі інші міркування і за нього самого. «Наснилося, що доля нам лукава...» — другий з цієї низки сонетів.

«На небі місяць сяє в вишині...»

«Не бійтеся — ні ти — пісень моїх, ні мати й милий твій...» — поет звертається до Юлії, її матері та Юліїного обранця Шойхенштуля з запевненням, що їм нема чого боятися його поезій: вони, як і місяць, тільки додають осяйності красі коханої, але неспроможні розтопити кригу Юліїного серця. Два терцети цього сонета вперше переклав українською мовою С. Яричевський.

Сонети недолі

«О Вербо, стороно моя щаслива...»

«Святий Марко — найближчий мій сусід...» — хата Прешернів стоїть біля церкви святого Марка.

З ПОЕЗІЙ, ПИСАНИХ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ

«Чому її, — вас може здивувати...»

Сонет є відповіддю деяким знайомим, які допитувалися в поета, чого він не оспівує Юлію німецькою мовою. У сонеті разом з почуттям любові до коханої Прешерн висловив і свої патріотичні настрої й переконання.

Словенцям, що віршують німецькою мовою

Цим сонетом Прешерн піддав нищівній критиці своїх земляків і колег, поетів, що складали німецькі вірші.

Бувши інтернаціоналістом, він критикував їх не за те, що вони віршують німецькою мовою, а за те, що вдаються до мови, якої не знають досконало і пишуть нею нікчемні поезії. Прешернознавці вважають, що поет міг мати на думці або Ф. Малавашича, або Л. Кодеша, сучасних Прешернові поетів, що писали слабенькі німецькі поезії. Не виключено, однак, що конкретного адресата й не було, бо Прешерна обурювала взагалі недолуга писанина поганою німецькою мовою.

Ю н і й п о е т е с і

На думку вчених, сонет адресовано доньці Прешернового шефа, адвоката А. Хробата, яка згодом працювала в словенській літературі під ім'ям Луїза Песякова. Сонет, написаний до сімнадцятиріччя дівчини, виходить за межі вірша до дати: в ньому Прешерн висловлює свій погляд на покликання і обов'язок поета, на його роль у суспільстві.

Сафо (VI ст. до н. е.) — легендарна поетеса стародавнього світу, уродженка острова Лесбосу. Поетична спадщина Сафо — гімни, епіталами, елегії тощо — становила дев'ять книг; до нас дійшло лише дві її поезії та кілька уривків з більших творів.

«І смерті стережись, що з-поміж хвиль чигає...» — За легендою, Сафо, не діставши відповіді на своє кохання до юнака Фаона, кинулася в розпуці з Левкадської скелі в море.

Н а г р о б о к Е м і л ю К о р и т к о в і

Еміль Коритко (1813—1839) — Прешернів приятель, походженням, за словами Івана Франка, зі шляхетської української, але давно сполонізованої родини. Відгомін польського повстання проти царизму (1830), докотившись до Львова, що був тоді під владою Австро-Угорщини, запалив ідеями протесту, опору й боротьби багатьох юнаків; серед них був і Е. Коритко. 1834 року його заарештовано за доносом, ніби він був членом конспіративних організацій і займався друкуванням

заборонених книжок, передусім «Книг народу польського і польського пілігримства» А. Міцкевича. 1836 року цісар Фердинанд I підписав вирок про заслання Е. Коритка до Любляни, де він мав перебувати під суворим наглядом поліції. В Любляні Коритко познайомився з багатьма представниками словенської інтелігенції і щиро заприятелював з Прешерном, який мав на нього чималий вплив. Е. Коритко віддається фольклористичним та етнографічним студіям, найважливішим наслідком яких було підготовлене ним перше видання словенських народних пісень у п'яти книжках; для Коритка воно стало найвищим досягненням його життя. Він так і не встиг побачити своїх книжок, бо, захворівши від несприятливого клімату й великої туги за батьківщиною, помер 31 січня 1839 року. Прешерн, котрий до останньої хвилини був біля свого хворого приятеля, подбав про гідний похорон Коритка і про те, щоб на могилі його було поставлено пам'ятник, для якого написав надгробок. Пам'ятник Е. Кориткові встановлений був на цвинтарі св. Криштофа, а згодом перенесений на Нав'є. З невідомих міркувань Прешерн склав надгробок Кориткові німецькою мовою, хоча його і Кориткові погляди й настрої дозволяли чекати напису словенського. Єдине пояснення, яке спадає на думку, може ґрунтуватися на тому факті, що невдовзі після знайомства з Прешерном Коритко попрохав словенського поета перекласти німецькою мовою поезію самого Коритка «Люблянським дівчатам», а також «Покору» А. Міцкевича. Очевидно, Е. Коритко сподівався на те, що, видрукувані німецькою мовою, ці дві поезії дістануть ширший розголос, аніж у словенському варіанті.

ЗМІСТ

Нетлінне серце Словенії. Віль Гримич	5
--	---

ПОЕЗІЇ

«Те, чим я жив,— надію й страх...» <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i>	39
--	----

Піснi

Струнам. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	40
Дівчатам. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	42
Під вікном. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	43
Благання. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	45
Куди? <i>Переклав Андрій Малишко</i>	47
На прощання. <i>Переклав Роман Лубківський</i>	48
Сила спомину. <i>Переклав Роман Лубківський</i>	49
Втрачена віра. <i>Переклав Роман Лубківський</i>	51
Матрос. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	53
Рекрутська. <i>Переклав Роман Лубківський</i>	55
Заздоровниця. <i>Переклав Роман Лубківський</i>	57
На спомин про Валентина Водника. <i>Переклав Роман Лубківський</i>	60
На спомин про Андрія Смоле. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	62
Про залізницю. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	64
Покинута. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	68
Невінчана мати. <i>Переклав Роман Лубківський</i>	69
Поетові. <i>Переклав Роман Лубківський</i>	70
Ой плакала дівчина. <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i>	71
Щастя тобі у всіх. <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i>	73

Балади та романси

Доньчина порада. <i>Переклав Андрій Малишко</i> . . .	75
Школяр. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	77
Правник. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	79
Тур'яцька Розамунда. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	81
Євресчка. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	86
Ліки від кохання. <i>Переклав Андрій Малишко</i> . .	88
Водяник. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	92
Друге поховання. <i>Переклав Андрій Малишко</i> . .	96
Нетлінне серце. <i>Переклав Андрій Малишко</i> . . .	98
Рибалка. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	100
Жіноча вірність (Уривок.). <i>Переклав Андрій Малишко</i>	102
Органіст. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	109
Святий Сенан. <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i> . .	111

Різні поезії

Звіздалям. <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i>	113
Пам'яті Матії Чопа (Елегійний дистих). <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i>	115
Перше кохання. <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i> . .	117
Прощання з юністю. <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i>	119
Глоса. <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i>	121
Елегія моїм землякам. <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i>	123
Райська процесія. <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i>	126
Панові Ізмаїлу Срезневському на спомин великої неділі літа 1841. <i>Переклав Роман Лубківський</i> . .	131
Матії Чопу (Нагробок). <i>Переклав Віль Гримич</i>	132

Газелі

Переклав Дмитро Паламарчук

1. «В пісні цій, немов у скрині, скарб — твоє імення...» 133
2. «З очей твоїх дізнатись я хотів...» 134

3. «Як біда не всім ще знана — те, що я її люблю...»	135
4. «Знаю, плещуть язиками цокотухи безголові...»	136
5. «Ще торік між дітьми гралась на гулянні — час летить...»	137
6. «Чи в ріллі насіння зійде,— той, хто сіє, сам не знає...»	138
7. «Про ці вірші всяко судять — де ж тут бути згоді?»	139

Сонети

Сонети кохання

Переклав Дмитро Павличко

1. «Про наших предків бойові діла...»	140
2. «Крім Сонця,— в небі сонць велика сила!»	141
3. «Як прагне тужне око весляра...»	142
4. «Пізнав мій зір, навиклий до оман...»	143
5. «Амуре, ти й твоя вродлива мати...»	144

Вінок сонетів

Переклав Дмитро Паламарчук

1. «Поет твій знов словенцям в'є вінок...»	145
2. «Рядки хвали тобі й моя тривога...»	146
3. «Із серця зрósла пісенька убога...»	147
4. «Мій вірш — троянд зарošених пучок...»	148
5. «Із краю мли, де вічний холодок...»	149
6. «Цвіли пісні без леготу легкого...»	150
7. «Отам, де незворушних скель облога...»	151
8. «В краю снігів і темрявих стежок...»	152
9. «Імлою вкриті, зрошені сльозою...»	153
10. «Йно лиш зійшли, а їх нівечить грім...»	154
11. «Юга гнітить в полоні сніговім...»	155
12. «Ледь-ледь ростуть квітки мої весною...»	156
13. «Іди, зігрій їх поглядом своїм...»	157
14. «Їх цвіт засяє щирою красою...»	158

15. «Поет твій знов словенцям в'є вінок»	159
--	-----

«Наснилося, що доля нам лукава...» <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i>	160
--	-----

«На небі місяць сяє в вишині...» <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i>	161
--	-----

«Коли вже видко неблаганний скін...» <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i>	162
--	-----

«Обранцям божим по страшнім суді...» <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i>	163
--	-----

Сонети недолі

«О Вербо, стороно моя щаслива...» <i>Переклав Дмитро Павличко</i>	164
---	-----

«В пустелю африканську мандрівник...» <i>Переклав Дмитро Павличко</i>	165
---	-----

«Дуб, що його зимою звалить хуга...» <i>Переклав Дмитро Павличко</i>	166
--	-----

«Кому бідить призначено в житті...» <i>Переклав Дмитро Павличко</i>	167
---	-----

«Життя — тюрма, час — лютий кат у ній...» <i>Переклав Дмитро Павличко</i>	168
---	-----

«Я не поскаржусь більше, люта доле...» <i>Переклав Дмитро Павличко</i>	169
--	-----

Memento mori. <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i>	170
---	-----

З поезій, писаних німецькою мовою

«Чому її,— вас може здивувати...» <i>Переклав Віль Гримич</i>	171
---	-----

Словенцям, що віршують німецькою мовою. <i>Переклав Віль Гримич</i>	172
---	-----

Юній поетесі. <i>Переклав Віль Гримич</i>	173
---	-----

Нагробок Емілю Кориткові. <i>Переклав Віль Гримич</i>	174
---	-----

Примітки	175
--------------------	-----

ФРАНЦЕ ПРЕШЕРН

С Т И Х И

Перевод со словенского

Составление,
вступительная статья и примечания
Виля Григорьевича Гримица

Серия «Жемчужины мировой лирики»

(На украинском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор С. К. Жолоб
Художник В. В. Руденко
Художній редактор В. В. Машков
Технічний редактор І. О. Селезньова
Коректори Ю. І. Кебкал,
О. С. Назаренко

Виготовлено
на Київській книжковій фабриці «Жовтень»
республіканського виробничого об'єднання
«Поліграфкнига»,
Київ, Артема, 23а.

ІБ № 413. БФ

Здано на виробництво 27.VI 1977 р.

Підписано до друку 12.X 1977 р.

Папір № 1. Формат 60×84¹/₃₂.

Фізичн. друк. арк. 6,25.

Умовн. друк. арк. 5,812.

Обліково-видавн. арк. 5,408.

Ціна 75 коп. Замовл. 1477. Тираж 6000.

В серії «Перлини світової лірики»
у наступні роки виходять:

1978

ВІКТОР ГЮГО
Поезії. (З французької)

1979

ДЖОРДЖ БАЙРОН
Поезії. (З англійської)

РАБІНДРАНАТ ТАГОР
Поезії. (З бенгальської)

Ш А Н У В А Л Ь Н И К И П О Е З І Й !

Ви можете подати попередні замовлення на ці видання місцевим книгарням або республіканському магазину «Книга — поштою» (252117, Кпів-117, вул. Попудренка, 26).

